

ДНЕВНИКЪТЪ

(стенографски)

на

XIV-то обикновено Народно събрание.

Трета редовна сесия.

VII заседание, понеделникъ, 25 октомврий 1910 г.

(Открито отъ прѣдседателя г. Д-ръ П. Ораховацъ, въ 3 ч. слѣдъ пладне)

Прѣдседателъ: (Звъни) Засѣданието се отваря.

Моля г. секретаря да прѣвѣри отсъствающитѣ г. г. народни прѣдставители.

Секретарь Д-ръ И. Дрънковъ: (Прочита списъка. Отсъствуватъ г. г. народнитѣ прѣдставители: Добри Алексиевъ, Алекси Ангеловъ, Тодоръ Андрѣевъ, Демиръ Атанасовъ, Цанко Бакаловъ, Андрѣй Башевъ, Георги Булевъ, Петко Гачевъ, Никола Георгиевъ, Атанасъ Гузалски, Милошъ Дановъ, Генчо Денчевъ, Василь Димчевъ, Тодоръ Димчевъ, Димитъръ Драгиевъ, Никола Дѣйковъ, Ангелъ Дюлгероу, Александъръ Екимовъ, Манолъ Златановъ, Пани Ивановъ, Александъръ Каназирски, Димитъръ Каранешевъ, Никола Козаревъ, Иванъ Колевъ, Теньо Константиновъ, Янко Купаровъ, Иванъ Къосеивановъ, Димитъръ Манондовъ, Василь Милоу, Асѣнъ Милчевъ, Тодоръ Михайловъ, Д-ръ Ненко Наковъ, Еманоилъ Начевъ, Тодоръ Панчевъ, Стефанъ Паприковъ, Петъръ Петровъ, Драганъ Поповъ, Янко Поповъ, Георги Радойковъ, Стефанъ Родевъ, Ибрамъ Реджебовъ, Стоименъ Савовъ, Иванъ Саллабашевъ, Никола Станчевъ, Тодоръ Статковъ, Стефанъ Стефановъ, Иванъ Стоилковъ, Д-ръ Паскалъ Табурновъ, Георги Танковъ, Петъръ Тодоровъ I, Богданъ Токевъ, Христо Топевъ, Недѣлко Топаловъ, Христо Тричковъ, Алекси Филиповъ, Александъръ Христовъ, Димитъръ Христовъ, Драганъ Чакъровъ и Георги Шиваровъ)

Прѣдседателъ: Отъ 203 народни прѣдставители отсъствуватъ 59; слѣдователно, има нужното число.

Съобщавамъ на Събранието, че прѣдседателството е разрѣшило отпущъ на слѣднитѣ г. г. народни прѣдставители: на сливенския Стефанъ Стефановъ — 5 дена, на тутраканския Илия Паликрушевъ — 4, на харманлийския Василь Милевъ — 5, на пловдивския Семко Палавѣевъ — 4, на разградския Никола Станчевъ — 4, на старозагорския Георги Шиваровъ — 1, на варненския Тодоръ Андрѣевъ — 2, на хасковския Никола Андрѣевъ — 4, на шуменския Тодоръ Панчевъ — 5, на плѣвенския Андрѣй Башевъ — 2, на шуменския Янко Симеоновъ — 5, на варненския Димитъръ Драгиевъ — 2, на русенския Дани Илиевъ — 10, на горнеорѣховския Никола Гешевъ — 3, на севлиевския Вачо Станчевъ — 5.

Освѣнъ това, постѣпили сѣ заявления отъ еленския народенъ прѣдставителъ г. Д-ръ Стефанъ Поповъ и отъ дунишкия г. Димитъръ Манондовъ, сѣ които искатъ безсроченъ отпущъ, като прилагатъ и медицински свидѣтелства. На тия двама може да се разрѣши исканиятъ отпущъ само отъ Събранието. Които отъ г. г. народнитѣ прѣдставители сѣ съгласни да имъ се разрѣши този отпущъ, моля, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Събранието приема.

Пристъпваме къмъ дневния редъ — изслушване рѣшитѣ на г. г. министритѣ по проекта за отговоръ на тронното слово.

Има думата г. министъръ-прѣдседателъ.

Министъръ-прѣдседателъ А. Малиновъ: Г. г. народни прѣдставители! Не бѣ мъчно да прѣдвиди човѣкъ онова, що се каза по всички повечко или помалко важни въпроси изъ областта на вътрѣшната и външната политика на кабинета; не бѣ мъчно, казвамъ, да прѣдвиди човѣкъ всичко това по много причини, и най-вече затова, защото тукъ, на това мѣсто, отъ редъ години насамъ, когато се е разисквало тронното слово, когато опозиционнитѣ оратори сѣ докосвали до дѣятелността на това или друго правителство, за голѣмо съжаление, тѣ сѣ движили винаги отъ едни и сѣщи вамъ добръ извѣстни страсти. Мѣнявали сѣ се лицата, ораторитѣ, но не се е промѣняла нито критиката, нито нейнитѣ приеми. И ако нѣкой би се опиталъ да ме опровергае, азъ бихъ му казалъ, че сѣ безполезни неговитѣ усилия, защото противъ него сѣ безбройнитѣ факти, зареги-струвани въ дневницитѣ на Народното събрание, а съ него е само, и само, упоритото и непонятно нежелание да се признае, да се назове съ собственото ѣ име горчивата истина. Прѣдъ видъ на станалитѣ разисквания по отговора на тронното слово, прѣдъ видъ направенитѣ подмѣтания, азъ мисля, че е полезно да напомнимъ тази истина.

Що се каза за нашата, на правителството, външна политика? Дотогава, докато отвѣтъ нѣкои отъ напѣтитѣ политически противници поддържаха и поддържатъ още, че тя е прѣдателска, тукъ, въ Народното събрание, се намѣри, че тя е погрѣшна, че тя е на лошъ пѣтъ. Но, за Бога, г. г. народни прѣдстави-

тели, за политиката на кого от нашите многочислени и многоуважаеми политически противници извън парламента и тук, в парламента, се е казало друго? Нема изключение е било направено за политиката на народната партия? Нема не нея обвиниха във предателство към отечествените интереси затова, че, според изражението на покойния Стоилов, била уж депозирала ключовете на българската външна политика в Цариград, и забълбжете добри, пръв онова време, когато там паруваше сега развличаният, но някогашъ всевластният червен султанъ Абдул Хамидъ; пръв времето, когато там се изтръбваша наши сънародници, когато там се клаха дѣца, когато там же се обезчестяваха, от организирани на публичната власт, български, често пати майки, въ присъствието на дъщерите им, и обратното? Не народната ли партия, не нейната ли политика направиха отговорни за тези нещастия и за много, много още други, съ които бѣше прѣвлѣна многострадална Македония? Това се забрави; азъ дължехъ да го напомня. Или изключение е било направено за политиката на прогресивно-либералната партия? Та не нея ли обвиниха въ изневерване на отечествените идеали, заради това, защото тя, прогресивно-либералната партия, била пригърнала някаква си политика на „скръстени ръце“, диктувана ѝ, споредъ уверенията на заинтересувани критици по онова време, отъ „някаква“ всеславянска „сантиментална идея“? Забравихте ли, че днешния ми противникъ г. Данева, и тукъ, и извън парламента бѣха обвинили сѣ сжщитѣ критици, които днесъ сж и наши, въ това, че той билъ унижилъ достойнството на българския министъръ на външните работи до степенята на единъ простъ чиновникъ на азиатския департаментъ или, ако щете, на пѣтти мѣсто въ Петербургъ? И не при него ли, както при неговите прѣдшественици, отъ гдѣ се чуваха сѣ сжщитѣ стонове на протестъ и отчаяние, и не него ли, г. Данева, неговата политика, направиха отговорна за тези стонове? Или изключението е било направено за либералитѣ *de pur sang*, за стамболовиститѣ, за точевиститѣ, за радославиститѣ? Та обвинението, което хвърлиха тѣмъ, не бѣ ли още по-грозно? Не тѣхъ ли обвиниха въ това, че били ужъ съградили своето лично щастие върху нещастieto на цѣло едно племе и че били търгували съ „светото македонско дѣло“? И не при тѣхъ ли, кажете за Бога, повече, отколкото при когото и да било друго, се прѣзираха и тъпчеха имота, живота, честта на нещастната българска рая? Не бѣ ли всѣко това така, не сѣмъ ли правъ, не такава ли бѣ партизанската критика, която ви напомнихъ тази минута? Има нѣщо безтактно, повече прѣстѣпно въ тази критика, прѣстѣпно спрѣмо България, спрѣмо нейните високи, святи за всички ни национални интереси.

Но, г. г. народни прѣдставители, може би азъ да подиряхъ изключенията тамъ, дѣто не би трѣбвало да ги дири; азъ ги подиряхъ въ редовете на онѣзи политически партии на България, които сж управлявали тази послѣдната, които сж изпитали всички ужасъ на заинтересованата и безтактна партизанска критика върху гърба си. Нека подиримъ това изключение другадѣ, въ редовете, ако щете, на уважаемитѣ г. г. земледѣлци, въ тия на други двѣ наши партии. Думата ми е за радикалитѣ и социалиститѣ. Тѣ не сж управлявали България; съ тѣхната управническа дѣйностъ и, слѣдователно, съ нейната критика не мога да ви занимамъ; тѣ не сж съществували. Всички тия течения въ страната сочатъ за цѣль на българската външна политика конфедерацията на балканските народи или, ако ми позволите да се изразя съ несполучливите думи на г. Сидерова „единъ видъ конфедерация“ — тъй горѣ-долу се изрази той вчера тукъ на трибуната — а за пѣтъ, който води къмъ

тази цѣль, наименованите партии показватъ сближението на балканските народи върху економическа почва. Но ние всички, тѣхни противници, имъ бѣлѣжимъ: да, това е добро. Конфедерация! Нищо по-добро отъ това, но тя е далечъ, толкова далечъ, щото днесъ-зашесъ тя е химера. За практическия жѣ политикъ кардиналниятъ, жизнениятъ въпросъ е другъ: сега, днесъ какъ трѣбва да се реагира на онѣзи опасности, които застрашаватъ — за да не употребя думата нацията, нека кажа — България. На тоя въпросъ, единичниятъ, който заслужава вниманието на аудиторията, която ме слуша — тамъ, въ тия редове, за които говоря, отговоръ нѣма; или има толкова много, щото не знаешъ кой отъ тѣхъ е най-искрениятъ. Тамъ не сж съ младотурцитѣ, не сж и противъ тѣхъ; тамъ не сж за войната, не сж и противъ нея; тамъ осмѣждатъ политиката на „скръстени ръце“, но енергично протестиратъ, повече: отъ дълбочината на душата си се възмущаватъ противъ политиката „на дрънкането саби“; тамъ не могатъ да разбератъ какъ ключовете на българската външна политика могатъ да бѣдатъ оставени въ Цариградъ, но нито за минута допускатъ да се оставятъ въ София отъ страхъ да не изпадна въ ръцѣтъ, споредъ излибеното имъ изражение, на „неотговорния факторъ“.

Ето ви картината не на българската външна политика, а на партизанската ѝ критика. Направете поуката си отъ нея. За наша смѣтка ще направя слѣдната. Единъ отъ нашите видни държавници, единъ отъ тѣзи, които сж били вече на това мѣсто, що заемамъ днесъ азъ, и който се готви, може би, утрѣ, други-денъ пакъ да застане на сжщото, бѣ казалъ, че България нѣмала и нѣма външна политика. Тия думи принадлежатъ на многоуважаемия г. Д-ръ Даневъ, казани въ Свищовъ. Тукъ той повтори мисълта си, само че я маскира въ други думи. Е добри, г. г. народни прѣдставители, ако, споредъ заинтересованата критика, политиката на всички досегашни правителства тукъ се е наричала ту прѣдателска, ту погрѣшна, то за мене, обаче, па и за васъ, дълбоко съмъ убѣденъ, далечъ не слѣдъва, че България никога е нѣмала външна политика, а още по-малко, че тя е била прѣдателска. Не, хилядо пати не. Тя и е имала, има я и ще я има, и което е по-важното — изобщо взето въ своите цѣли и по-своите насоки, тѣ винаги е била сѣ една и сжща. Защо? Защото, иначе, би били необясними онѣзи огромни и безспорни политически успѣхи, каквито е имала досега страната — успѣхи, които се дължатъ на усилията на войнцата, които сж управлявали България.

Кои сж тия успѣхи? Азъ мисля, че елементарни истини не се цитиратъ. Достатъчно е да забѣлѣжа, че България въ 1886 г. не е онази, каквата бѣ прѣвъ 1878 г.; въ 1908 г. тя не е вече онази отъ 1886 г. Прѣвъ това време, косто визирамъ, България стана факторъ. Наистина не факторъ рѣшаващъ. Цѣни сж думитѣ, които ни каза уважаемиятъ народенъ прѣдставителъ г. Данаиловъ, че България винаги трѣбва да не забравя да съразмѣрва задачитѣ съ силитѣ си, че трѣбва да помни съотношението между единитѣ и другитѣ, по сѣ тя е днесъ факторъ, безъ който, каквито смѣтки и да се правятъ на Балканитѣ, сж смѣтки погрѣшно направени.

Да, възражая се тутакси: да допуснемъ за минута, че вашата мисль е права, но венчки успѣхи и неуспѣхи, каквито е имала българската външна политика, нейните „лутания“ — както бѣ се изразилъ на едно мѣсто пакъ г. Д-ръ Даневъ — а, споредъ мене, нейните граповини — всичко това се дължи на личната воля, на личното разбирање отъ „неотговорния факторъ“ цѣлитѣ на българската външна политика и на лѣтищата, които водятъ къмъ нея. Както виждате, г. г. народни прѣдставители, азъ

имамъ намѣрението също да кажа нѣколко думи за ролята на „личния режимъ“ и за неговата дѣйностъ въ областта, която ни занимава.

Да допуснемъ за минута, че той е все и вся въ тая областъ, че извънъ него никой и нищо не е влияло върху нашата външна политика. Е добръ, г. г. народни прѣдставители, помислили ли сж ония, които поддържатъ това гледище, особено тия, които сж управлявали България и които ще я управляватъ утрѣ; помислили ли сж, питамъ азъ, за минута като какво чудовищно и безкрайно обидно за достойнството имъ заключение би могло да се направи отъ приемането за вѣрно и безспорно това прѣдположение? Нада-ли; иначе, не биха го нито правили, нито поддържали. Но затова азъ ще кажа може би една-два думи по-послѣ. Считамъ, че е по-важенъ и по-интересенъ за народното прѣдставителство, ако щете, за българското обществено мнѣние изобщо, другиятъ въпросъ: какво мисля азъ за участието на държавния глава въ ръководенето на българската външна политика?

Азъ съмъ отъ хората, които поддържатъ, че той не може да стои индиферентенъ, безучастенъ къмъ онова, какъдъ водятъ неговитѣ свѣтници, неговитѣ правителства страната: къмъ напредѣкъ, или къмъ гибель, къмъ слава, или къмъ позоръ. Той не може, той еѣма право да стои безучастенъ. Защо? Та това е твърдѣ понятието, защото той има огромна морална отговорностъ. Отговорностъ прѣдъ кого? Прѣдъ народа, прѣдъ неговото бъдеще, прѣдъ неговата история, прѣдъ тоя народъ, прѣдъ когото и ние всички носимъ нашата. Отговорността на държавния глава не е малка, тя е толкова голѣма, колкото съвмѣстно взетитѣ, ако мога така да се изразя, отговорности юридическа и морална на неговитѣ правителства. Тамъ жо, дѣто има задължения, тамъ, дѣто има отговорности отъ този характеръ, който посочихъ азъ, тамъ безъ друго има и права. Кон сж тѣ? Да се прецениратъ, да се конкретизиратъ, това е дѣло, ако не невъзможно, то въ всѣки случай извънредно мъчно. Защо? Защото правата и задълженията въ този случай, поради естеството имъ, тѣ сж сплетени помежду си, тѣ органически сж свързани, щото, кой знае, кой би билъ правъ: този ли, който би казалъ, че държавниятъ глава има морално право, заедно съ отговорното министерство да ръководи външната политика, или онзи, който би казалъ, че това е неговъ дѣлъгъ. Както и да би било, за мене е едно ясно — та, най-послѣ, това трѣбвало би да бѣде безспорно за всички, и тукъ въ парламента, и за онѣзи, които сж извънъ него — че той не може да остане безучастенъ къмъ съдбинитѣ на своя народъ. Това безучастие нему не принадлежи; това право ни едно политическо течение въ България не може му да: това е право на прѣстѣпление. Азъ никога не бихъ желалъ да виждамъ на българския прѣстолъ кукла, както това искатъ нѣкои. На този прѣстолъ трѣбва да възсѣда винаги държавенъ глава, държавенъ глава най-малко съ права отъ тоя характеръ, отъ какъвто сж и задълженията му.

Азъ не съмъ въ противорѣчие съ себе си, както мнозина отъ онѣзи, които дискутираха сжщата материя тукъ, на трибуната. Въ противорѣчие съ себе си, съ своята парламентарна и извънпарламентарна дѣятелностъ сж само господата, като почтения народенъ прѣдставителъ г. Иванъ Евстатиевъ Гешовъ, който отъ трибуната бѣ развилъ оригиналната теория, че за личниятъ режимъ може да се говори само тогава, когато държавниятъ глава, при сѣстиването на кабинета, не вика на властъ „най-силната“ партия. Искане ми се да кажа, че въ случай той разбираше народната партия, и само нея. Азъ, повтарямъ, не съмъ въ противорѣчие съ себе си, защото мисълта, която релелирамъ прѣдъ васъ, е мисълъ, която горещо съмъ защищавалъ и като опо-

зиционенъ дѣятелъ. И за да подкрѣпя моето твърдѣние, азъ бихъ могълъ да цитирамъ своята пловдивска рѣчь. Азъ не съмъ въ противорѣчие и съ разбирането на въпроса отъ основния законъ — цитати не ще прави. Азъ съмъ дълбоко убѣденъ, за себе си поне, че не съмъ въ противорѣчие по разбирането на тази материя и съ управляващата изобщо демократия въ България, която никога не съмъ забравялъ, че е конституционна монархия.

А. Краевъ: Не сте въ противорѣчие и съ конституционното право.

Министъръ-прѣдседателъ А. Малиновъ: Впрочемъ, г. г. народни прѣдставители, тоя въпросъ не инѣкъ се третира, въ скоби забѣлѣзано, и въ държави, които иматъ друго едно по-свободолюбиво, по напредничаво държавно устройство, отколкото онова на българския народъ.

Но азъ обѣщахъ да кажа двѣ думи за ония чудовищни умозаклучения, които биха могли да се направятъ за смѣтка на тѣзи, които поддържатъ прѣдположението, че въ областта на външната политика все и вся е билъ неотговорниятъ факторъ. Биха могли, повтарямъ, да се направятъ чудовищни и неласкателни заключения и най-вече за тѣзи, които нѣкогашъ сж имали въ своитѣ рѣчи външната политика на България. Е добръ, г. г. народни прѣдставители, вие, особено така нареченитѣ борци противъ личния режимъ, вие, които сте стояли на тази маса, вие, които дойдохте тукъ съ изповѣдъ, че винаги и всичко, най-вече външната ни политика е била въ рацѣтѣ на държавния глава, питамъ се азъ, ще се пита заедно съ мене пѣлиятъ български народъ, по сте били тогава вие, когато сте стояли на министерскитѣ кресла? Не ние, вие сте били марионетки и само марионетки. Ваша воля, ако настоявате оме, че това заключение е съобразно съ дѣйствителността. Не ще бѣда азъ, който ще ви оспоря тази ваша роль; не ще бѣда азъ, който ще ви се чуда да играете сжщата, когато планово ще управлявате България. Но, г. г. народни прѣдставители, нека оставимъ всичко това настрана; азъ искамъ да подчертая друго, което е и по-важно. Азъ искамъ да оспоря твърдѣнието на моя многоуважаемъ противникъ г. Д-ръ Даневъ, че България е нѣмала външна политика. Имала я, има я и ще я има. По милионъ съображения, бихъ прѣдпочелъ да защитавамъ и тукъ, и извънъ парламента само тая теза, и само нея.

Да, би казалъ г. Даневъ, допускамъ, че имаме политика, но тогава азъ бихъ казалъ, че това е само политика на лутане. И тѣй това сж „лутанията“, които го смущаватъ, които му даватъ основание да твърди, че България е безъ кормило. На що се дължатъ тѣ? На личния режимъ, на неотговорния ли факторъ въ страната, г. Даневъ! Г. г. народни прѣдставители! Трѣбва да изпаднеши, на онази степенъ на развитието, при която всѣка болестъ се е обяснявала съ урочасване, а всички народни злощастия съ благо-разположението или неразположението на боговетѣ, за да можешъ сериозно да поддържашъ, че всѣко зло и добро сж само отъ него, отъ личния режимъ. Мнозина отъ васъ, които ако не тукъ, въ парламента, то нанавнѣнъ дрънкатъ сжщо за личенъ режимъ, отдаватъ всички успѣхи на България само на държавния глава. Е добръ, азъ искамъ да ги отдамъ малко и на българския народъ. Царедворството е тамъ (Сочи опозицията), а не тукъ, защото мнозина отъ нашитѣ ожесточени днешни политически противници едно проповѣдватъ вѣнка, друго поддържатъ тукъ, въ парламента.

Отъ мнозинството: Браво! (Ржкоплѣскане)

Министър-председател А. Малинов: Но фактът е — „лутания“ има, грапавини има — никой не ги отказва; тѣ не изключватъ, обаче, факта, че България е имала и има външна политика. Кои сѫ тѣ? Ние ги знаемъ. На що се дължатъ? Нека ги обяснимъ. Азъ искамъ да подиря обясненията, повече, оправданията за тѣхъ въ редъ причини и, преди всичко, въ онази обстановка, въ която, изобщо взето, се е развивалъ българскиятъ народъ, се е развивала българската държава; въ онази обстановка, която не е могла да не се отрази и върху хода на нашата външна политика. Коя е тя? Азъ нѣма защо à fond да разисквамъ този въпросъ, защото ние тукъ не сме въ една академическа, а въ една политическа par excellence аудитория, и ние поради това не можемъ да третираме въпроситѣ ex cathedra; ние дължимъ да ги разискваме като политици, а за такива ще бъде достатъчно, ако само напомнимъ врѣмената, които сѫ прѣдшествовали, да кажемъ, пълномощията, които сѫ ги възпослѣдвали; нещастната и братоубийствена сръбско-българска война, детронирването на първия български князь Александъръ, избирането на сегашния, отказътъ, дългиятъ отказъ на Европа да го признае за владѣтелъ на България. Прѣзъ всички тѣзи тежки врѣмена България се е лутала, тя е дирила приятели, тя е имала нужда отъ тѣхъ, както има и днесъ. Но тя не желала да ги купи на вѣчка цѣна, тя не желала да ги купи съ цѣната на отказа отъ правото си да има своя малка, българска национална външна политика.

Отъ мнозинството: Браво! (Бурни ржкоплѣскания)

Министър-председател А. Малинов: Такава е била и е политиката на България, и каквото щатъ да правятъ и г. Даневъ, и г. Теодоръ Теодоровъ, и г. Пешевъ и всички, тѣ ще я слѣдватъ, ще я слѣдватъ неизбежно, защото тя е политика на българския народъ.

Г. г. народни прѣдставители! Какъ прѣзъ сѣщитѣ врѣмена се роди и закрѣпна здравата политическа идея, че българскиятъ народъ, като вѣски другѣ, трѣбва да има приятели, колкото повече и колкото по-силни, толкова по-добре — но че България, за да има тѣзи приятели — голѣми и малки — прѣди всичко, ще трѣбва да разчита на себе си, на своитѣ сили. Азъ ви увѣрявамъ, че тя ще има приятели, само ако бъде силна, нея ще я напусне и послѣдниятъ, който още има, ако тя прѣстане да бъде военна сила.

А. Краевъ: Вѣрно! (Ржкоплѣскане отъ мнозинството)

Министър-председател А. Малинов: България е харчила десетки, стотици милиони за своята армия, но нито е плакала, нито плаче, нито ще плаче за тѣхъ. На своята армия тя прѣдимно дължи съединението си — на своята же армия тя дължи и независимостта си.

Реконструкцията, прѣобразуването на кабинета означавало промѣна въ курса на българската външна политика. Това мнѣние се култивираше тукъ, въ България, то се прѣхвърли, и не безъ тенденция, извънъ прѣдѣлитѣ ѝ. Азъ дължа да опровергая по единъ най-категориченъ начинъ, че реконструкцията на кабинета не означава промѣна въ курса на българската външна политика. Тя, както казахъ вече, повече или по-малко е постоянна за всички правителства. И ако сѫ се забѣлжвали не прѣломи, но „лутания“ въ нея, то тѣ сѫ се дължали на много причини, въ реда на които не послѣдно мѣсто е заемала онази обстановка, въ която, както казахъ вече, изобщо взето, се е развивалъ българскиятъ народъ, българската държава. Въ реда на сѣщитѣ причини

азъ дължа да отбѣлжа, и то на това мѣсто, онѣзи многочислени национални, политически и економически интереси, които се кръстосватъ тукъ на Балканския полуостровъ, които, отъ една страна, се сблъскватъ помежду си, а отъ друга — сѣщеврѣменно съ интереситѣ на българския народъ. Задачата на българския политикъ е твърдѣ мъчна; отъ нея, обаче, не се е отклонявалъ никой. Друго-яче казано, както политиката на стария, така и на прѣобразувания демократически кабинетъ си остава сѣщата. Тя не зависи толкова отъ личността на министъра на външнитѣ работи, колкото отъ ония опасности, които биха могли да се създадатъ за интереситѣ ни, за които току-що говорихъ.

Почитаемиятъ и уважаемиятъ народенъ прѣдставителъ г. Гешовъ каза: „Можете ли обясни на народното прѣдставителство причинитѣ, които сѫ накарали Васъ, първиятъ министъръ, да реконструирате кабинета си? Тѣзи обяснения се дължатъ отъ Васъ, защото такива въ подобни случаи винаги сѫ се давали поне въ английския парламентъ“. Не, и английскиятъ парламентъ и всички останали на свѣта сѫ се интересували не да знаятъ, защо Иванъ билъ влѣзалъ въ кабинета вмѣсто Драгана, защо — да минемъ на нашия случай — вмѣсто отличнитѣ ми политически приятели г. генералъ Паприковъ и г. Саллабашевъ били влѣзли други двама, пакъ мои приятели, членове на демократическата партия — почтенитѣ г. г. Молловъ и Славейковъ — не това интересува народното прѣдставителство. То желае да знае, съ какво излиза този кабинетъ. То желае да знае и има право да знае, каква е неговата програма, какво е неговото разбиране на управлението. Ето защо въ тронното слово е казано само: „По прѣдложението на нашия пръвъ министъръ, кабинетътъ биде реконструиранъ, но неговитѣ задачи оставатъ старитѣ“. А това ще каже, че неговата вътрѣшна и външна политика продължава да бъде сѣщата, каквато е била при излѣзлитѣ отъ кабинета ни колеги. Та и по-рано, г. г. народни прѣдставители, когато до мене седѣше не почтениятъ г. Мулановъ, а генералъ Паприковъ, външната политика не бѣше изключително въ неговитѣ рѣцѣ; тя бѣше въ рѣцѣтъ на кабинета, въ рѣцѣтъ на когото и днесъ продължава да бъде. Назначението на г. Паприкова и на г. Саллабашева за пълномощни министри, първиятъ въ Петербургъ, а вториятъ — въ Виена — не опровергава, а потвърждава казаното. Тѣ ще бждатъ проводници на политиката, която тѣ сѫ слѣдвали, когато сѫ били въ кабинета ни. Азъ намѣрихъ, че ще бъде толкова по-добре и толкова по-полезно за тази политика, що слѣдваме ние, ако именно г. Паприковъ биде въ Петербургъ, а г. Саллабашевъ — въ Виена.

Що се отнася до закажитѣ по тоя случай на единъ отъ народнитѣ прѣдставители, ще ми позволи да ги мина безъ внимание.

Задачата на кабинета въ тази областъ — въ областта на външната политика — никога не е била друга, освѣнъ една: да уякчи, да закрѣпи приятелството на България съ онѣзи държави, съ които има; повече — да ѝ създаде нови приятелски връзки. Нищо по-невѣрно отъ това, г. г. народни прѣдставители, че България е изолирана, или както се изрази г. Даневъ, не тукъ — на друго мѣсто — че тя била увиснала на въздуха. Не, при насъ България не е изгубила нито единъ отъ своитѣ приятели; при насъ, искамъ да вѣрвамъ, тя ще намѣри нови такива. (Ржкоплѣскане отъ мнозинството)

Г. г. народни прѣдставители! Когато третираме този въпросъ отъ такава сериозна важностъ, азъ полагамъ да съмъ въ правото си да питамъ г. г. Данева, Гешова, Пешева, кои сѫ приятелитѣ, които тѣ били спечелили на България и които демократическиятъ кабинетъ съ своята политика ги е изгубилъ

за отечеството ни? Азъ питамъ, но тѣ мълчатъ както виждате. Тѣ мълчатъ, защото вънка лесно се фразьорствува, но тукъ тѣ не могатъ опровергна думитѣ, казани въ тронното слово, какво България се намира въ отлични отношения съ всички европейски сили. Тронното слово е държавенъ актъ; написанитѣ въ него думи за благоразположението на великитѣ сили къмъ насъ съдържатъ самата истина. Тя е на наша страна, на страната на нашитѣ противници съ само фразитѣ, партизанскитѣ фрази. (Ржкоплѣскане отъ мнозинството)

Г. г. народни прѣдставители! Моитѣ лични усилия, като министъръ на външнитѣ работи, и тѣзи на демократическия кабинетъ изобщо ще бждатъ насочени не къмъ изострюването на многочисленитѣ противоположни съ съсъдитѣ ни интереси, не, а къмъ намиране на таква за сближаване, или, както се изразява почтениятъ г. Даневъ, къмъ създаване на „допирни точки“. За щастие, тѣ не липсватъ. Върху тѣхъ, казвамъ, върху стремлението за приятелско сближение на балканскитѣ народи се е градила, гради се и ще се гради политиката на демократическия кабинетъ дотогава, докато тя е въ неговитѣ раѣѣ. До тукъ разногласие между васъ, мои противници, и насъ не съществува. Има нѣщо, що ни дѣли, обаче; то не е толкова маловажно за да не го отбѣлжа. Нежеланието да се изострюватъ противоположнитѣ интереси, не ще каже, че тѣ не трѣбва нито да се защищаватъ, нито да се говори за тѣхъ. Тъкмо обратното. Да се защищаватъ тѣ, както и да се говори за сѣнитѣ и понѣкога, споредъ случая, да се говори, и високо, и мъжествено, но с нито шикана, нито провокация, както поддържатъ вие, а изпълнение на единъ дългъ. Жално е, че мнозина не могатъ да разбератъ тукъ, въ София, тази истина, когато сж я разбрали дори въ Цариградъ.

Г. г. народни прѣдставители! Въ областта на интереситѣ, които виждамъ, сж възможни по-голѣми и по-малки концесии. Безъ тѣхъ е немислимо онова добро съсъдство, за което всички безъ изключение мѣлѣмъ. Но ще трѣбва да се знае, че всички концесии иматъ прѣдѣли, прѣкращаването на които е ненужно и опасно. Друго-яче да се разсѣждава — простете ми тази силна дума — ще каже да бждеш не политикъ, а сантименталистъ въ политиката, или просто мечтателъ. Докато едни отъ нашитѣ политически противници, обаче, категорически отхвърлятъ идеята за каквито и да било концесии и поддържатъ, че ние трѣбва да прѣдпочетемъ авантурата, която считатъ за актъ на високъ патриотизъмъ, другиятъ лагеръ ни прѣпорѣчва епиротство, безпрѣдѣлнитѣ и по всички линии концесии, дори пълна абнегация отъ народни идеали. Нека повтори, обаче, това, що и другъ пътъ съмъ казвалъ: народъ безъ идеали, ако щете, безъ мечти не е народъ.

Тази линия на поведение спрѣмо съсъдитѣ ни, лагерътъ, за който говоря, нарича политическо благоразумие и тактъ. Не сме слѣдвали нито пътя на еднитѣ, нито ще слѣдваме пътя на другитѣ. Ние ще вървимъ изъ нашия: ние сме били винаги реалисти. Ние сме дѣйствували споредъ случая и нуждата: не сме провокирали никого и никога, не сме били и сме готови да отговоримъ на всѣка провокация, по начинъ, какъвто тя би заслужила. Ние не сме оскърбявали никого, но на оскърбленията сме отговаряли. Правилн сме концесии, дори прѣстъпни споредъ вашето разбиране, но срѣщу тѣхъ сме искали и ще искаме такива же.

Току-що подчертаната характерна черта на българската външна политика е втора, но не последна, и ако бихъ заемалъ не това, а друго мѣсто, азъ бихъ подкрѣпилъ мисълта си съ примѣри, взети изъ управлението на г. Гешова и г. Данева, на всички днешни мои противници. Бихъ направилъ това, за

да докажа, че днесъ тѣ осжждатъ това, що сж правили вчера, що ще правятъ утрѣ, когато ме наслѣдятъ.

Третата и последната характерна черта на нашата политика е най-важната. Нека кажа и за нея нѣколко думи. Вие и не само вие, но всички вътрѣ и извънъ България съвѣтватъ на кабинета една искрена политика и специално една искрена линия на поведение спрѣмо нашата съсъдка, Отоманската империя. Да, азъ съмъ за тази искреностъ. Тъкмо нея сме турили въ основата на своитѣ разговори, прѣговори и дѣйствия съ нашата съсъдка по всички онѣзи въпроси, които сж висящи между насъ и нея. Искреностъ! Искрени сме, обаче, ние, по вие. Азъ съмъ убѣденъ партизанитѣ на едно трайно и здраво приятелство между България и Турция. То е нужно.

Н. Мирски: Много върно.

Министъръ-прѣдседателъ А. Малиновъ: Но г. г. народни прѣдставители, какъ се постига то? Не съ искреностъ и отстъпки само отъ наша страна, но съ такива и отъ страна на тогава, съ когото ние бихме желали да живѣемъ като добри съсъди, да бждемъ приятели. Ала искреностъ ще има само тогава, когато въ нейно име двѣтъ правителства ще сж оторизирани да назоваватъ не безъ нужда, разумѣва се, а въ случай на такава, нѣщата съ собственитѣ имъ имена. Доброто приятелство между България и Турция ще се постигне, ако последната разбере едно, че ней най-малко прилѣга да се формализира по деликатния националенъ въпросъ, защото въ нашата земя живѣятъ много турци, а въ нейна още повече българи. Ако тѣй се разбира искреностъта, която ни се прѣпорѣчва, то съмъ безкрайно щастливъ, че тъкмо тя се желае отъ правителството, но защо, тогава, тъкмо тя понѣкога шокира нѣкои отъ нашитѣ противници, защо тъкмо тогава, когато въ дѣйствиетѣ си се въодушевяваме отъ нея — ние не срѣщаме поддржката и съчувствието на нашитѣ български, за да не кажемъ и чужди съвѣтници. Азъ, обаче, дължа да кажа, че менъ се чини, че въ Цариградъ започнаха да мислятъ вече друго-яче, че тамъ, както и тукъ, въ София, желаятъ, искатъ да се разберемъ. Лѣжа ли се или не — не зная: това ще докаже бждещето. Въ всѣки случай, искрено желая едно: то да донесе еднакво нужнитѣ и на двата народа миръ и приятелство.

Слѣдъ общитѣ разсѣждения, които направихъ върху външната политика на България, моя длъжностъ е да кажа нѣколко думи поотдѣлно за фактическиятъ отношения на Царството съ неговитѣ съсъди. Въ тронното слово нищо не е казано за отношенията ни съ Рومѣния и съ Сърбия. Въ това обстоятелство се вложи особенъ смисълъ, какъвто не може да има, защото, ако вие прѣлистите всички тронни слова, съ които правителството е излизало прѣдъ васъ, ще видите, че нито въ едно отъ тѣхъ тѣзи отношения не сж били зачеквани.

Г. г. народни прѣдставители! Азъ казахъ вече, че не съмъ поклонникъ на днесъ-заднесъ химеричната конфедерация; не съмъ партизанитѣ и на съюзитѣ. Противъ кого и защо сж тѣ? Нека други се занимаватъ съ тия въпроси. По тѣхъ най-малко прилича тукъ да се говори. Азъ съмъ, обаче, горещъ и искренъ приврженикъ за едно сближение, за едно взаиморазбиране на балканскитѣ народи; въ него е всичката гаранция за мира на Балканитѣ; то е, което може да създаде онѣзи условия, при които всѣка една отъ взаиморазбираниитѣ се страни ще може да обезпечи за себе си всички нужни условия за своето спокойно, мирно, културно развитие. Азъ съмъ, прочее, за единъ entente, но нека не се прѣдава на тая дума по-голѣмо значение, от-

колкото тя, споредъ току-що даденитѣ отъ мене обяснения, има. Колко е далечъ всичко онова, което излагамъ прѣдъ уважаемото и почтено народно прѣдставителство, отъ оная тенденциозна легенда, която се разправя тукъ за шовинизма на правителството и която, бидейки разпространявана извънъ прѣдѣлитѣ на Царството, силно подкопава кредита не толкова на правителството, колкото на България. Не за пръвъ път и, за съжаление, ми се чини, не за последенъ път, азъ трѣбва да кажа на политическитѣ си противници: борете се съ каквито щете срѣдства противъ правителството, но нито съ едно противъ България! (Бурни ржкоплѣскания отъ мнозинството)

Сега на прѣдмета и прѣди всичко за отношенията ни спрѣмо Рومъния и Сърбия. Азъ имамъ куража и основанието — то е въ положението, що заемамъ — да кажа, че отношенията ни съ тия двѣ държави сѣ приятелски, и съ последната дума азъ казахъ всичко, що можехъ и що трѣбваше да кажа за отношенията на България спрѣмо Румъния и Сърбия.

Ще кажа нѣколко думи въ частностъ за Румъния повече. Тя била сключила военна конвенция съ Турция и то специална конвенция, насочена противъ България. Такава конвенция за българското правителство не съществувала, и не съществувала не само по съображенията, че слуховѣтъ около нея сѣ демантирани официално по единъ категориченъ начинъ отъ заинтересуванитѣ държави, но и по много други съображения, върху които азъ намирамъ за ненужно да разискамъ тукъ. Едно, обаче, трѣбва да заяви на васъ, на обществото, че кабинетътъ само поради прѣснатитѣ слухове около военната конвенция, за която е рѣчь, не ще промѣни, както не е промѣнитѣ досега своята линия на поведение, нито спрѣмо Турция, нито спрѣмо Румъния. Отношенията ни съ последната бѣха приятелски и ще останатъ и за напредъ такива-же. (Ржкоплѣскане отъ мнозинството)

А. Краевъ: Браво за това хладнокръвие!

Министъръ-прѣдседателъ А. Малиновъ: Нѣколко думи повече за отношенията ни съ нашата съседка, съ Отоманската империя.

Г. г. народни прѣдставители! Нашитѣ отношения съ съседната империя сѣ коректни, повече — добри. Но това е малко: тѣ не трѣбва да бѣдатъ такива, тѣ трѣбва да бѣдатъ приятелски. И всичко що зависи отъ усилията на кабинета, той ще се мѣчи да ги направи такива, и ако въ Цариградъ, както въ София, разбератъ, че има много национални и още повече економически интереси, които ни налагатъ едно искрено приятелство, азъ вѣрвамъ, че при съвмѣстнитѣ усилия на двѣтъ правителства — постигането на това приятелство не ще е толкова мъчно дѣло, както ви се вижда на пръвъ погледъ. И тъй, ние сме за едно искрено приятелство съ Турция; то се желае отъ всички: отъ мои политически приятели и неприязнители отъ цѣлия български народъ. Като е така, ние дължимъ да слѣдваме неговата, на народа, а не нашата лична политика. Приятелството не се добива, обаче, съ сантиментални излияния и завѣрения а la ония, що слушаеме отъ нѣколко дена да се правятъ отъ депутатската трибуна, що четемъ въ вѣстникитѣ. Лошъ е онзи политикъ, който мисли, че може да приспи своя противникъ съ хубави и благи думи. Ние искаме приятелство съ Турция, но то се създава само, и само съ дѣла, съ взаимни концесии.

К. Мирски: Много право.

Министъръ-прѣдседателъ А. Малиновъ: Е, добръ, г. г. народни прѣдставители, когато направихме тѣзи концесии — а тѣ не бѣха малко — ние ни осъдихте

и най-вече жестоко осъдихте моя отличенъ другаръ г. Ляпчевъ. Вие искате приятелство съ Турция, но бѣхте противъ концесиитѣ, които ѝ направихме.

Д-ръ С. Даневъ: Не азъ.

Министъръ-прѣдседателъ А. Малиновъ: Не Вие, това зная, г. Даневъ, много добръ зная, че Вашето гледище по въпроса, който ни занимава, не се различава отъ моето. — И тъй, дѣла и концесии! Ако тѣ ни се поискатъ, ние сме ги давали, ще ги дадемъ — говоря, струва ми се, ясно и съ куражъ — но при непрѣмнното условие, че ако поискаме концесии и дѣла отъ съседа ни, той не ще ги откаже, и то само по съображения отъ формаленъ характеръ.

Ето какъ трѣбва и могатъ да се наредятъ приятелскитѣ, искренитѣ отношения между двѣтъ съседни държави България и Турция. (Ржкоплѣскане отъ мнозинството)

Казаното ми дава пълно основание да мисля, че думитѣ, що ще кажа сега по другъ единъ въпросъ, който живо интересува народното прѣдставителство — въпросътъ за бѣжанцитѣ — не ще бѣдатъ криво разбрани. Тѣхъ ще може криво да прѣтълкува само недобросъвестността, но за нея смѣтка не ще държа.

Слѣдъ албанското движение, слѣдъ албанското въстание, по-точно, слѣдъ усмиряването на това въстание, отоманското правителство пристѣпи къмъ разоржаване на населението въ Европейска Турция. Разоржаването на населението въ Турция е нейно суверено право. Въ него не сме се бѣркали, нито сме го оспорвали, нито пъкъ сме се намѣсвали въ вътрѣшнитѣ работи на Турция, но когато, вслѣдствие на разоржаването, на българска територия се намѣриха нѣколко хиляди бѣжанци и разбъркаха нашитѣ, на България вътрѣшни работи, българското правителство не можеше да остане безучастно къмъ онова, що му създаде неприятности и мъчнотии. Немилли, недраги, бити, измѣчвани, оставили родни огнища, стотици мъже, дѣца и жени, дошли въ София, можеха да станатъ опасни за реда и спокойствието въ държавата ни, за собственитѣ, слѣдователно, наши вътрѣшни работи. Ние дължахме, прочее, да се погрижимъ за тия хора не толкова по политически, национални съображения, и не по тия на едно просто гостопримество, защото то се дължи отъ всѣка държава, на всѣки политически емигрантинъ, който би се намѣрилъ на нейната територия — не, казвамъ, по всички тия съображения, а поради онова единичко, че бѣжанцитѣ можеха да внесатъ пертурбации въ вътрѣшнитѣ работи на страната. Тѣзи господа започнаха да демонстриратъ изъ софийскитѣ улици: прѣдъ чуждитѣ легации, прѣдъ своята родна — отоманската, прѣдъ Министерския съветъ, тѣзи хора трѣбваше да вземе въ рѣцѣтъ си правителство, тѣ трѣбваше да се нахранятъ, напоятъ — това е малко — правителството трѣбваше да се загрижи за тѣхната сѣдба, трѣбваше да направи всичко възможно — това бѣше неговъ дългъ — да ги възвърне въ тѣхното отечество и да отстрани причинитѣ, които биха ни докарали нови бѣжанци. Това не бѣше дѣло леко. Защо? Та по много причини, между които най-важната бѣ тая, че бѣжанцитѣ бѣха наши сънародници, но отомански подданици, които дърѣха отъ насъ защита противъ отечествената си администрация. Но така или иначе този въпросъ, поради разбирането въ Цариградъ и въ София, че има интереси, високи интереси, които диктуватъ на двѣтъ правителства длъжността да не се формализиратъ строго по единъ въпросъ, опасенъ за доброто съседство на двѣтъ държави — той, тоя въпросъ за завръщането на бѣжанцитѣ, бѣше рѣшенъ съ запазване достойнството на Турция и онова на България.

Защо дойдоха бѣжанцитѣ въ България? Вие сте държавници, вие сте народни прѣдставители, вие

имате право и дълго да дадете своя отговор на този въпрос. Отговорът на г. Данева, примѣрно, не ще е онзи да кажемъ на г. Пешева; тоя на г. Пешева не ще е моя и т. н. Каквито, обаче, отговори и да се даватъ, г. г. народни прѣдставители, на въпроса: защо на българска територия въ едно кѣсо врѣме се намѣриха хиляди бѣжанци, единъ отговоръ азъ ви отказвамъ правото да дадете. Отказвамъ ви го като на българи, отказвамъ ви го като на хора, които сте способни да поставите общитѣ държавни интереси надъ частнитѣ, като на хора, които милѣете за истината. А истината е, че българското правителство никога не е подбуждало сънародницѣ ни въ Македония да се съпротивляватъ на отоманскитѣ власти или да емигриратъ въ България.

Обаждатъ се отъ мнозинството: Съвършено вѣрно. (Ржкоплѣскане)

Министъръ-прѣдседателъ А. Малиновъ: Българското правителство ви моли да прѣстанете да го клеветите и черните, да прѣстанете да инсинуирате, да интригувате, защото по този начинъ подкопавате не него, а компрометирате доброто име на България. (Ржкоплѣскане отъ мнозинството) Тукъ се доказваше отъ напистѣ противници, че България имала нужда отъ симпатитѣ на цивилизования свѣтъ и сѣщата тя имала нужда отъ неговата поддръжка, че трѣбвало да се води отъ всички една политика, която да увѣри Турция, да убѣди Европа, че България не е размирница на Балканския полуостровъ. Е добръ, но не е ли г. Теодоръ Теодоровъ, не е ли той човѣкътъ, който се интервюира въ Виена, за да докаже, че отъ Македония бѣгатъ въ България хора, защо това се искало отъ правителството, защото то, или най-малко г. Такевъ, бившъ министъръ на вътрѣшнитѣ работи, билъ пращалъ чети въ Македония...

Т. Теодоровъ: Такова нѣщо не съмъ казвалъ, г. Малиновъ.

Министъръ-прѣдседателъ А. Малиновъ: Азъ го четохъ въ вѣстницѣтъ.

Т. Теодоровъ: Вие сте забравили какво сте чели.

Министъръ А. Ляпчевъ: Писано е въ вѣстницѣтъ.

Т. Теодоровъ: Азъ изрично опровергахъ мисълта, че българското правителство е могло да пуца отъ тукъ хора четници да отиватъ въ Турция; но, казахъ, възможно е, благодарение негодността на администрацията, да сж се промъкнали нѣкои тамъ.

Отъ мнозинството: А-а-а!

Т. Теодоровъ: Защото хората знаеха, че минаватъ, и искатъ да знаятъ, да-ли при съдѣйствието на правителството е ставало туй, съ негово знание или не. Азъ казахъ: не допускамъ, че българското правителство е направило туй, но администрацията му е негодна и възможно е да сж се вмъкнали.

Министъръ-прѣдседателъ А. Малиновъ: Г. г. народни прѣдставители! Азъ се радвамъ, че случайно зачехнахъ единъ въпросъ, по който има възможностъ да се обясни г. Теодоръ Теодоровъ и да даде единъ задоволителенъ и нуженъ отговоръ въ тази ограда, дѣто се говори отъ името на българския народъ; дѣто г. Теодоръ Теодоровъ е народенъ прѣдставителъ, а не народнякъ и непримиримъ противникъ на моя колега, г. Такевъ. Азъ разбрахъ думитѣ на г. Теодорова — че интервю съ подобно съдържание, за което говорихъ, той не само не е давалъ, но че

никога като добъръ българинъ не е билъ способенъ да даде, и че не той лъже тукъ, но че лъжатъ виенскитѣ вѣстници!

Т. Теодоровъ: Да. (Глъчка)

Министъръ-прѣдседателъ А. Малиновъ: Г. г. народни прѣдставители! Азъ, който считамъ, че разискванията по отговора на тронното слово не сж нищо друго, освѣнъ една сложна интерпелация, азъ дължа отговоръ на въпроситѣ, що бѣ ми задалъ уважаемиятъ г. Гешовъ. На нѣкои отъ тѣхъ, вѣрвамъ, че косвено отговорихъ вече; на другитѣ открито ще отговоря ей-сега.

Нѣкой си Паяресъ билъ написалъ една блудкава статия. Съжалявамъ, крайно съжалявамъ, че тая статия е била разпратена отъ нѣкой чиновникъ въ Министерството на външнитѣ работи по редакцитѣ на софийскитѣ вѣстници. Но толкова по статията на Паяреса. Ако той е такъвъ — азъ не го познавамъ нито като човѣкъ, нито като журналистъ — ако той е такъвъ, какъвто ни го рисува г. Гешовъ, нѣмало е защо съ неговото име да бѣде занимавано народното прѣдставителство. Но г. Гешовъ се е възползувалъ отъ тая статия, за да има поводъ въ сѣщностъ да ни зададе тукъ единъ другъ въпросъ. Въ тази статия между другото се твърди, че независимостта на България е дѣло на едно съглашение на българския владѣтелъ съ министра на външнитѣ работи на Австрия, графъ Еренталъ. Това е измислица, която азъ въ тази сѣщата ограда опровергахъ единъ пътъ вече по най-категориченъ начинъ. Нѣщо повече: азъ доказахъ съ документи, съ каквито можехъ да разполагамъ, че независимостта на България се дължи само на България, на нейното правителство, което е имало, разумѣва се, съгласието на държавния глава за прокламирането ѝ. Прѣдложението за провъзгласяване независимостта на България формално и настойчиво бѣше направено отъ мене на Негово Величество царьтъ въ Унгария, именно въ Плесовъ, дѣто той прѣбиваваше, на 25 августъ, сир. прѣди инцидента въ Цариградъ — 30 августъ — съ Гешова и прѣди завземането на източнитѣ желѣзници. Доста е за тази година и тази новина, до година — друга.

Отъ мнозинството: Bravo! (Ржкоплѣскане)

Министъръ-прѣдседателъ А. Малиновъ: Слѣдва другъ единъ въпросъ, който — какъ да кажа — е на демаркационната линия между нашата външна и вътрѣшна политика. Истина ли е, пита почтениятъ г. Гешовъ, че лани, миналата година, се е кроело нѣщо, че се е прѣдполагало да се учрѣди българска патриаршия? Не е истина, г. Гешовъ. Тази мисълъ никога не е минавала прѣзъ ума на българското правителство или на когото и да било друго. На тази идея най-голямъ противникъ е този, за когото нѣкои казватъ, че билъ я създалъ. Азъ скърбя, душевно скърбя, че високиятъ санъ на дѣдо Симеона не го е възспрѣлъ да отвори полемика по тоя въпросъ и да създаде поводи за питане като онова, що ми прави г. Гешовъ. Мисля, че едно малко прѣдупрѣждение не е излишно. Бихъ желалъ напистѣ високи духовни сановници по-малко съ подписа си да повдигатъ въпроси, като тоя, който ни занимава, защото никой, абсолютно никой — ни г. Гешовъ, ни г. Даневъ, ни г. Теодоровъ — никой, повтарямъ, не желае въ България, покрай деветѣтъ партии, да се създаде десета — клерикална и антиклерикална. (Нѣкои отъ мнозинството ржкоплѣскаха)

Н. Поповъ: Bravo!

Министъръ-прѣдседателъ А. Малиновъ: Другъ въпросъ. На него, впрочемъ, отчасти отговорихъ, ко-

гато казахъ, че реконструкцията на кабинета не означава прѣломъ въ политиката на правителството; толкова по-малко можеше да означава такъвъ фактъ, че когато титулярътъ на Министерството на външните работи, г. Паприковъ, бѣ въ Парижъ, неговото мѣсто заемаше тогавашниятъ министъръ на търговията и земледѣлието, г. Ляпчевъ. Всичко онова, що разказвате тукъ, всичко онова, що се пише навънъ, това сж клюки, и клюки, повтарямъ, които идатъ отъ не знамъ какъвъ източникъ, но въ всѣки случай отъ единъ подозрителенъ, нечистъ източникъ. Твърди се, че прѣзъ врѣмето на г. Ляпчева, когато той управлявалъ Министерството на външните работи, билъ подаденъ на великитѣ сили нѣкакъвъ протестъ. Не е истина: такъвъ не е подаванъ. По наше разбиране, той и не трѣбваше да се даде. Ще управлявате слѣдъ насъ, ще го дирите, но не ще го намѣрите. Г. Ляпчевъ, съ съгласието на правителството, бѣ направилъ друго, но нѣма защо да засѣгамъ въпроси, за които никой не ме пита. Азъ ситамъ, обаче, за нужно да кажа нѣколко думи за единъ случай, който е много характеренъ, г. г. народни прѣдставители, въ много отношения. Ще го съобща, защото ме питате за него, но безъ всѣкакви коментари. Азъ казахъ вече, че никого не сме провокирали, никого не сме шиканирали, но всѣки пътъ отъ шикани и провокации сме се защищавали. За частице или нещастие, не знамъ, прѣзъ това врѣме, когато министърътъ на търговията и земледѣлието врѣменно управлявалъ Министерството на външните работи, въ лондонскитѣ, въ английскитѣ вѣстници „Times“, „Daily Telegraph“, „Morning Post“, „Daily Mail“ се появи слѣдующето съобщение — въ този случай ще подражаа малко на г. Сидерова, ще чета вѣстници.

Н. Сидеровъ: Не правите лошо. Така правѣше г. Такевъ миналата година.

Министъръ-прѣдседателъ А. Малиновъ: То е вѣрно. Нѣкой пътъ е полезно, вмѣсто да четешъ документи, да четешъ вѣстници.

И. Хаджиевъ: То е добро, защото ще се възползуваме и ние послѣ отъ него.

Министъръ-прѣдседателъ А. Малиновъ: Г. г. народни прѣдставители! Въ тѣзи вѣстници, имената на които споменахъ, се появи слѣдующето официално комюнике на турската амбасада:

„Нѣколко органи отъ европейската преса публикуваха напоследъкъ телеграми и писма, произходящи отъ София, за насилиа, които императорскитѣ власти вършили надъ отоманскитѣ българи при събирането на оржията. Всички тѣзи съобщения сж абсолютно невѣрни. За умиротворението на Европейска Турция и за възстановление на реда, отоманското правителство рѣши да прѣдприеме нѣкои мѣрки, между които по-важни сж: законътъ за черквитѣ, законътъ за чиститѣ и обезоръжаване на населението.

„Първата отъ тѣзи мѣрки има за пѣлъ черквата въ едно село да се отстъпи на тая народностъ, която има болшинство, като за меншеството императорското правителство построи на свои разноси нова черква. Прѣдприетата напоследъкъ мѣрка даде вече такъвъ добъръ резултатъ за вдвояването на реда, щото селянитѣ, които по-рано бързаха отъ страхъ да дадатъ подслонъ на четитѣ — организирани отъ вънъ или даже вътрѣ въ страната, но подъ чуждо влияние — разбиратъ онова на българското правителство — „сега сж първи да ги денонсиратъ прѣдъ властитѣ. Ето защо съществуването въ бѣдѣ на чети въ Македония е невъзможно.

„Единъжъ осигурено прѣмахването на четничеството и почти постигнато абсолютното омиротво-

рение на Албания, дългъ се налагаше на императорското правителство да прѣдприеме въ европейскитѣ си провинции общо обезоръжаване на населението безъ разлика на раса и религия. Събирането на оржията започна първо отъ албанцитѣ, а слѣдъ туй отъ другитѣ народности, като това се повѣри на военни чиновници, дѣйстващи по начинъ и споредъ програма, изработена отъ по-рано. Не може да се повѣрва, че сж били извършени насилиа, тѣй като при отнемането на оржията и муницитѣ отъ бунтовницитѣ е било употребено minimum отъ строгостъ.

„Малкото бѣжанци, които намѣриха напоследъкъ прибѣжище въ България, не надминаватъ числото 43, и това сж лица, подлежащи на тазогдишния воененъ наборъ, които бѣгатъ, за да не изслужатъ военната си повинностъ. Телеграмитѣ, които казватъ, че тѣзи бѣжанци били стотини и че били подлагани на изтезания и жестокости отъ страна на войската, сж лишени отъ всѣкакво основание. Обезоръжаването въ Македония и Албания се прилага еднакво къмъ християни и мюсюлмани. Нуждата да се продължи събирането на оржията е належаща, толкова повече, че прѣтръсванията на императорскитѣ власти даватъ за резултатъ откриването на оржии въ подземията и въ кухинитѣ на дърветата.

„Отоманското правителство, инспирирано отъ твърдото рѣшение да постигне абсолютно омиротворение на Европейска Турция, въ интереса на общия миръ, благосъстоянието и прѣуспѣването на всички християнски народности, ще прѣслѣдва съ силна и справедлива рѣка прилагането на тази мѣрка въ империята, като нѣма да позволи на никого да му възпрѣпятъствува въ тая негова задача.“

Може бѣ тълкуването, което азъ давамъ на прочетеното комюнике да е погрѣшно — всѣки грѣши, не грѣши само римския папа, казватъ. Може би да е погрѣшно и тълкуването, което му е дала нашата легация въ Лондонъ, но тя не можеше да не направи слѣдното опровержение. Понеже турската амбасада започна първа полемиката, българската легация въ Лондонъ вече за това, като отговаря, не може да бѣде виновна. Не одобрявамъ станалата полемика, но не отъ насъ е започната. Въ всѣки случай на това опровержение не може да се гледа като на провокация, или шикана. (Чете) „Императорското отоманско посолство, по стари традиции, и тоя пътъ излѣзна чрѣзъ английския печатъ да твърди обратното на онова, което става и сега въ Македония. Ние прѣдставяме на английското правителство да се освѣдоми отъ донесенията на своитѣ консули за турското управление въ Македония. Колкото до английския печатъ не се съмнѣваме“ — както не се съмнѣва и г. Гешовъ, който винаги цитира английския печатъ — „че той въ тоя случай ще изпълни добросъвестно дълга си, като чрѣзъ специални кореспонденти на самото мѣсто провѣри прискрѣбитѣ произшествия надъ мирното българско население въ Македония, вършени подъ булото на „законъ“ за четитѣ, който още е проектъ, понеже не е вотиранъ отъ сената, нито е промулгиранъ отъ Негово Величество султана, и на закона за бастонадата, съ който турскитѣ парламентъ откри своята реформаторска дѣйностъ. Ние скѣрбимъ, дѣто сме принудени да припомваме тия факти, но сме длѣжни да възстановимъ истината“.

Това е то прѣстѣпление на легацията въ Лондонъ, което бѣ цитирано отъ нѣкои наши политически противници, извършено прѣзъ онова кратко врѣме, прѣзъ което г. Ляпчевъ е управлявалъ Министерството на външните работи. Ако това е прѣстѣпление, което би могло да развали нашитѣ отношения съ Турция, то въ такъвъ случай нашитѣ отношения съ нея сж отъ най-непоправимитѣ.

Г. г. народни прѣдставители! Азъ казахъ по-рано, че върху външната ни политика би била желателна

по-голяма еднаквост въ възгледите на всички наши политически партии, че въ и съ нея най-малко е умѣстно партизанството, защото то врѣди и само врѣди, но не ползува никого. Че това е така, би могло при желание да се разбере отъ ония два-три цитати, които ще направя отъ чуждите вѣстници. Европейското обществено мнѣние живо се интересува отъ дебатите, що ставатъ днесъ въ нашия парламентъ; още не сѣ замлѣкнали звуковете отъ думите на ораторите и тѣхъ вече живо коментира европейскиятъ печатъ. Азъ ще прочета една депеша и едно извлѣчение отъ в. „Jeun Turc“, за да направя едно малко заключение, за да завърша съ него изложението си по външната политика на България. (Чете)

„Парижъ, 23 октомврий. Като разглежда положението на Македония и констатира, че отъ извѣстно врѣме то се е влошило чувствително, „Journal des Débats“ пише: „Увеличаването на вълненията въ Македония съвпада съ промѣната на българския кабинетъ, чиято политика бѣ възбудила недовѣрието на ромъните. Тѣхните опасения сѣ прѣувеличени, но отъ интересъ за България е, щото тя да не всѣва тревога въ своята съсѣдка, царь Фердинандъ прѣкрасно разбира това и навѣрно е убѣдилъ краля Карола въ лоялността на личните си намѣрения.“

По-нататкъ „Journal des Débats“ коментира рѣшитѣ, произнесени въ вчерашното заседание на българското Народно събрание и пише: „Министъръ-прѣдседателятъ г. Малиновъ трѣбва да поеме по отношение на страната отговорноститѣ за една искрено миролюбива политика“. Да, Малиновъ, демократическиятъ кабинетъ, повечето, дълбоко съмъ убѣденъ, българскиятъ народъ поема отговорността за една миролюбива, една искрена политика, но... (Ржкопѣскане отъ мнозинството)

„Jeun Turc“ отъ 22 октомврий обнародва слѣдната статия:

„Въ минутата, когато изглежда, че бившите агитационни комитети сѣ рѣшили да възобновятъ своята зловрѣдна и пагубна дѣятелностъ въ Македония, въ минутата, когато България се води отъ единъ кабинетъ ултра-националистически и ултра-шовинистически — „рѣшително къмъ авантюри, въ минутата, най-сетнѣ, когато отъ София съ всички срѣдства се стараятъ да създаватъ неприятности на млада Турция“ — г. Гешовъ, отговарямъ съ статията на в. „Jeun Turc“ на Вашия въпросъ, прѣдложило ли е турското правителство на българското сѣюзъ — „да се говори за единъ турско-български сѣюзъ би било смѣхотворно“. „Но ние се шегуваме. Въ събранието при прѣнията по отговора на тронното слово прѣдставителятъ на земледѣлската група г. Стамболийски и бившиятъ министъръ Пешевъ сѣ говорили противъ турско-ромънското сближение и сѣ заявили енергично, че желаятъ сключването на турско-български сѣюзъ“.

Уважаемиятъ водителъ на народната партия ни зададе въпроса: истина ли е, че Турция е прѣдложила сѣюзъ на България, а българското правителство го е отхвърлило? Казвамъ, не е истина. Но това е малко — въ тоя сѣюзъ в. „Jeun Turc“ намира нѣщо „смѣхотворно“.

Т. Теодоровъ: Въпросътъ не се касае за въ сегашно врѣме, а се касае за въ минало врѣме — въ 1908 или 1909 г.

Министъръ-прѣдседателъ А. Малиновъ: Ще Ви отговоря, и то за прѣзъ всяко то врѣме, откогато ние управляваме.

Т. Теодоровъ: Отъ 16 януарий.

Министъръ-прѣдседателъ А. Малиновъ: Да, отъ 16 януарий. (Продължава да чете)

„Както виждате, въпросътъ за единъ турско-български сѣюзъ е билъ повдигнатъ въ самата България — ние сме го повдигнали; азъ не говоря това, пише го вѣстникътъ — „и то въ срѣдата на народното прѣдставителство. Хвалителъ на тая идея е шефътъ на земледѣлската партия“. Вие, г. г. земледѣлци, не признавате шефъ, но трѣбва да се обясните въ „Земледѣлско знаме“, защото ставатъ недоразумѣния. (Смѣхъ) „Това доказва, че България има не само отдѣлни лица, но и цѣли партии, които ясно виждатъ, къмъ коя страна теглятъ интереситѣ на тѣхната земя.“

Но да оставя цитатите и да отговоря на г. г. Гешова и Теодорова. Прѣдложение отъ турското правителство на българското, откакъ ние управляваме България, за сключване на единъ сѣюзъ, не е било правено. Г. Гешовъ знае за такива едни прѣдложения, които дойдоха отъ неотговорни фактори въ Турция — фактори, съ които българското правителство за своето достойнство, като правителство, не можеше да третира, и не ще третира.

Съ казаното изчерпвамъ всички въпроси, които бѣха зададени, и ако съмъ пропусналъ да засегна нѣкои, то въ всѣки случай не е отъ желание да не отговоря на тѣхъ.

Г. г. народни прѣдставители! Азъ свършихъ, но съ въпроситѣ само изъ областта на външната ни политика. Азъ не мога, обаче, да не кажа нѣколко думи и по вътрѣшната политика на правителството. Ще бѣда извънредно краткъ, защото политическитѣ ми приятели въ камарата съ своитѣ блѣскави и силно аргументирани рѣчи улесниха моята задача, защото най-послѣ съ вътрѣшната ни политика ще има да ви занимаватъ тия отъ моитѣ другари отъ кабинета, които ще взематъ думата подиръ мене.

Намирамъ за нужно да кажа нѣколко думи по слѣдните въпроси: по свикването на велико Народно събрание; по русенската катастрофа — съжалявамъ, че дебатитѣ по нея се откриха по отговора на тронното слово, защото по-добъръ би било да станатъ тѣ по интерпелацията на уважаемия г. Хаджиевъ...

И. Хаджиевъ: Това бѣше Вашето желание.

Министъръ-прѣдседателъ А. Малиновъ: ... и най-послѣ нѣколко думи за корупцията.

Г. г. народни прѣдставители! Моето прѣдложение бѣше, че всички обвинения, които се хвърлиха върху кабинета, върху партията, изъ която той изхожда, всичкитѣ тѣзи тежки обвинения, които се хвърлиха върху всички ни извънъ парламента, тукъ ще бѣдатъ не отгеглени — не: такова прѣдположение би било нѣщо повече отъ наивностъ отъ моя страна — но ще бѣдатъ подкрѣпени, обосновани и развити по начинъ такъвъ, щото да затренири и вашата съвѣст и съвѣстятъ на тѣзи, които ни слушатъ, и изобщо съвѣстятъ на българския народъ. Но, г. г. противници, за наше пастие, въ всѣка дори отдѣлна ваща фраза, въ всѣка дума бликаше само жлъчь и горещо желание да се опетни и оскверни всичко, да ни подведете подъ знаменателя, подъ който мнозина отъ васъ отдавна сѣ подведени вече. Вие доказахте, обаче, само вашата заинтересованостъ, но не нашата виновностъ. Г. г. народни прѣдставители! Ние ще се защитимъ и, ако въ защитата настѣпва нѣкого, огорча го, нека ми се прости още отсега, защото азъ съзнавамъ, че на това мѣсто дълготърпѣнието и хладнокрѣвието сѣ нѣща задължителни, но нѣкой път тѣ напущатъ човѣка, напущатъ го, когато противникътъ става дързкъ, когато, вмѣсто да доказва, той инсинуира. На прѣдизвикателя никога не се прощава, но всички права принадлежатъ на

този, който се намира въ положението на необходима отбрана. Е добръ, ние сме почти въ това положение.

Г. г. народни представители! Както правителството, така и демократическата партия скърбят, и не по-малко от васъ, противници, за грѣшките, които станаха прѣзъ тѣхното управление, за прѣстѣпленията, които сж извършени отъ наши партийни другари, но прѣстѣпления въ всѣки случай още недоказани. Но тѣхъ прѣди да сѣдимъ — нека дочакаме послѣдната дума на правосѣдието. Не е позволено, обаче, да се обобщаватъ отдѣлни случаи на корупция и отъ тѣхъ да се тегли заключение за корупция на цѣла една партия, на цѣло едно управление. Подобни заключения не само не сж логични, но прѣстѣпни. Азъ протестирамъ противъ тѣхъ. Чуйте и нашата дума по този въпросъ. Тя е дума на заинтересувани, на тежко обвинени хора, но все пакъ се надѣя, че тя нѣщо ще даде на сѣдницата, за да каже правата си дума по нашитѣ грѣхове. Сѣдницата! Та кой е той? Вие, наши политически противници ли тукъ въ парламента и извънъ него ли? Та вие подписахте присѣдата ни отдавна, прѣди да чуете обясненията ни. Вие желаете и чакате съ нетърпение смъртта ни. О-о-о! що говоря азъ — не, вие не сте тъй жестоки да желаете нашата смъртъ; вие желаете само нашето наслѣдство; за наслѣдството, което не е още открито, вие сте се скарали вече... Въ това съблазнително за васъ наслѣдство най-вече азъ виждамъ източникътъ на онази злъчъ, ненавистъ и прѣдубѣждение, които ви отнематъ правото да бѣдете наши сѣдци.

Т. Теодоровъ: За това трѣбватъ доказателства.

Министъръ-прѣседателъ А. Малиновъ: Г. г. народни представители! Азъ ще дойда, може би, до доказателствата по-нататъкъ, но слушайте сега, г. Теодоровъ, азъ ще бѣда много краткъ. Сѣдия, нашиятъ сѣдия е $4\frac{1}{2}$ -милионенъ български народъ, а народътъ не е въ конгреса на радославиститѣ, дѣто шефътъ имъ, г. Пешевъ, който прѣди 24 часа тукъ, отъ тази трибуна, държа единъ повечко или по-малко приличенъ езикъ, даде първото отъ ония доказателства, които иска отъ менъ г. Теодоровъ. Тукъ, въ парламента, г. Пешевъ поддържаше едно, тамъ на конгреса си говорѣше друго. Ето дѣ е и ето какъ се насажда корупцията!

Нѣкои отъ мнозинството: Вѣрно! (Ржкоплѣскане)

Министъръ-прѣседателъ А. Малиновъ: Казвамъ, $4\frac{1}{2}$ -милионенъ български народъ е нашия сѣдия. Той, колкото и да ни убѣждава въ това г. Пешевъ, не се състои само отъ псета, що чакатъ да имъ се хвърли по едно парче джигеръ. Е добръ, г. г. народни представители! Азъ дълбоко вѣрвамъ, въ колективната съвѣсть на българския народъ, въ неговия разумъ, въ неговото безпристрастие, и съмъ убѣденъ, че той още не е подозрѣлъ нашата съвѣсть, че той още не се е отчаялъ въ нашитѣ добри намѣрения. Това мое убѣждение, може би погрѣшно, с, което още ме кара да стоя на тази министерска маса. Мжчно, почти невъзможно става у насъ спокойно да управлявашъ, поради онази задушлива атмосфера, въ която се отчайватъ хора като г. Киркова, бившиятъ кметъ на Столицата. Жално е, но него, честниятъ за всички ви човѣкъ, сѣдиха по-жестоко, отколкото безчестието, що бѣ заклеилъ той въ своето писмо. (Ржкоплѣскане отъ мнозинството)

Г. г. народни представители! Азъ искрено се радвамъ, че дойде день, когато се видѣхъ въ парламента. Прѣдъ парламента и въ парламента е нашата сила, защото тукъ нашитѣ отвѣтъ грозни обвинители виждатъ своята слабостъ. И, наистина, между

онова, що се приказва тамъ, навънъ, и това, що чухме тукъ, каква разлика — каква сдържаностъ, каква смиреностъ! Парламентътъ! Парламентътъ е щастие! Азъ бихъ желалъ да засѣдава винаги, винаги да управлявамъ съ него, защото само въ и съ него може да се намѣри истината, прѣдъ него отъ онази трибуна може да се обясни и защити смѣло и свободно всѣки... Демократическото болшинство на парламента желае да намѣри истината, желае да се ориентира, докажете му, противници, нашата виновностъ и безъ колебание то ще ни осѣди.

Азъ дължа обяснения на парламента, на общественото мнѣние, на българския народъ прѣди всичко по единъ въпросъ, който живо го интересува; това е въпросътъ за свикването на велико Народно събрание. Ето единъ отъ множеството въпроси, съ който се е експлоатирано и ще се експлоатира дълго врѣме. По-рано експлоатираха противъ насъ съ въпроситѣ за орденитѣ, за амнистията или помилването на Икономова, за анкетиране дѣлата на падналия кабинетъ Петковъ—Гудевъ—Рачо Петровъ. Тѣ се рѣшиха, ще се рѣши и този за свикването на велико Народно събрание, но азъ съмъ дълбоко убѣденъ, че и слѣдъ това нѣма да прѣстанатъ нито подозрѣнията, нито инсинуациитѣ.

Г. г. народни представители! Азъ имамъ право да го кажа това. Защо? Ето ви едно доказателство. Единъ отъ убийцитѣ на бившия премиеръ-министъръ Петковъ, слѣдъ като не можа да получи амнистия отъ Народното събрание, пожела да бѣде помилванъ отъ държавния глава. Въ молбата си за помилването той искаше да му бѣде подарена свободата отъ царя на българитѣ въ споменъ на прокламираната независимостъ на България. Изтъка си, обаче, платното, ритна кресното: царътъ на българитѣ за помилвания стана князь, а независимостъта пакъ отъ сѣция се квалифицира като прѣдателство спрѣмо българския народъ. Това е малко. Прѣзъ сѣщото това врѣме, когато молбата за помилване бѣ дадена, тя се придружи съ писмо на единъ старъ нашъ държавникъ, който, да ви успокоя, не е въ нашата срѣда. Въ това писмо приблизително се казваше: „Царю, помилвайте нещастника, осѣденъ отъ единъ за случая скроенъ военно-полеви сѣдъ. Помилвайте го, защото Вашето сърце е милостиво и великодушно, защото е благородно, защото Вие сте истински държавникъ. Не слушайте Вашитѣ съвѣтници: тѣ сж заедно съ тѣзи, които издигаха бѣсилки за невиннитѣ хора. Не тѣ, а ние Ви желаемъ доброто“. — Икономовъ бѣше помилванъ, но защото такава бѣ волята на правителството. Авторътъ же на писмото, за което е рѣчь, казватъ, и днесъ въ колонитѣ на много вѣстници доказва, че злото е въ неотговорния факторъ. Ето корупцията и ето какъ се насажда тя! (Ржкоплѣскане отъ мнозинството) Азъ мога да приведа още много такива примѣри, но не стига ли цитираниятъ?!

Г. г. народни представители! Ще се разрѣши, казвамъ, и този въпросъ за свикването на велико Народно събрание, но и слѣдъ като се разрѣши, ще бѣде онова, що бѣше подиръ помилването на Икономова и подиръ писмото, за което казахъ... Тжжно, но така е!

Г. г. народни представители! Да, то трѣбва да се свика. Що ще има да прави? То ще трѣбва да ревизира, казватъ, конституцията. Споредъ нашето разбиране, нѣма що да се ревизира въ конституцията; нѣма защо тя да се измѣнява. Ще трѣбва да се направятъ въ нея само нѣкои поправки, за да се постави прѣди всичко текстътъ на конституцията въ хармония съ дѣйствителността. Такава ще бѣде главната задача на великото Народно събрание. Може-би покрай посоченитѣ поправки да станатъ и други сѣ отъ тоя характеръ. И да ме разберете добръ, да не бѣдатъ криво изтъкувани думитѣ ми,

азъ трѣбва да кажа, че, въ всѣки случай, нито една отъ правдинитѣ на българския народъ, ни на държавния глава не ще бждатъ засегнати. Демократическата партия гледа и е гледала на конституцията като на светиня и не е тя, която ще посегне върху народнитѣ правдини и свободи. Демократическата партия изпълни по същество своя дългъ прѣдъ българския народъ — провъзгласи неговата независимостъ; тя се гордѣе съ това и се ласкае отъ мисълта, че единъ денъ народътъ ни вече за това съ добра дума ще помене нашето управление. Но демократическата партия и правителството, което изхожда отъ нейната срѣда, иматъ още единъ дългъ, дългъ формаленъ — да поправятъ конституцията. Е добръ, тя ще бжде поправена. Още въ тази сесия, отъ моитѣ политически приятели тукъ ще бжде вотиранъ дневниятъ редъ за великото Народно събрание. Тукъ (Сочи мнозинството) мълчатъ, защото знаятъ, а вие, които се борихте (Сочи малцинството), вие защо не ржкоплѣскате? (Бурни ржкоплѣскания отъ мнозинството)

А. Стамболийски: Ние ржкоплѣскаме само на дѣла, г. министри, а не на думи.

Т. Теодоровъ: Готовъ бѣхъ да ржкоплѣскамъ и се чудѣхъ защо не ржкоплѣскатъ вашитѣ приятели — защото мислятъ, че ще се свърши властѣта заради тѣхъ, заради туй мълчатъ, но азъ ви ржкоплѣскамъ само заради тази идея.

Министъръ-прѣседателъ А. Малиновъ: Азъ Ви благодаря, че се намѣри една идея, на която Вие, най-върлнитѣ ми политически противникъ, ржкоплѣскате. Въ това — да мога понѣкога да обезоружа най-големия си противникъ — е мойта сила и азъ ще вървя напредъ и се напредъ, г. Теодоровъ. (Ржкоплѣскане отъ мнозинството)

Т. Теодоровъ: Понеже може да мислите, че не одобрявамъ тази Ваша декларация, азъ Ви казвамъ, че това е единственото въ Вашата рѣчь, на което азъ аплодирамъ.

Министъръ-прѣседателъ А. Малиновъ: Когато въ парламента ще има по-често случаи, при които на правителството ще ржкоплѣскаатъ и неговитѣ противници, българскиятъ народъ ще може да бжде спокоенъ за своето бѣдѣще.

Г. г. народни прѣдставители! Сега отъ тукъ (Сочи болшинството) наново ще ржкоплѣскаатъ, а отъ тамъ (Сочи опозицията) не. Азъ взехъ ангажмента за правителството, че ще ви внесе проекта за дневния редъ на великото Народно събрание, изложихъ ви приблизително съдържанието му, за да отстраня всички недоразумѣния. Малиновъ, пишеше се изъ вѣстницитѣ, искалъ отъ царя да се измѣни конституцията, но царътъ не билъ съгласенъ — или обратното. Чудни сте, мои противници! Поради само единъ слухъ за нѣкаква конвенция, прѣснатъ, може би, тенденциозно отъ в. „Matin“, вие сте способни да оплачете България и нейната външна политика, а, основайки се на едно зевзешко вѣстникарско антрефиле, вие не се свѣните да подложите на една жестока критика всички дѣла на едно правителство. Когато съмъ правилъ и по-рано тукъ изявленията си, че великото Народно събрание ще бжде свикано, че рано или късно ще се вотира дневенъ редъ за него, азъ не съмъ ги правилъ само отъ мое име — това е въ реда на нѣщата — азъ съмъ ималъ за това и съгласието на държавния глава. Четохъ неотдавна въ единъ вѣстникъ, въ който се казваше — какво ли не се казва за насъ, въ какво ли не ни подозиратъ! — „Малиновъ обѣщава свикването на велико Народно събрание не заради това, защото има на-

мѣрение да го свика, но защото си прави платформата за въ бѣдѣще, за врѣмето, когато ще се намѣри въ опозиция...“ Това бѣше писано, г. Теодоровъ, въ в. „Миръ“. Както виждате, и това е една отъ многото измислици на нашитѣ противници.

Г. г. народни прѣдставители! Кога ще станатъ изборитѣ за великото Народно събрание, не зная още, но мисля, че азъ ще ги правя съ помощта на моитѣ приятели, на които съвѣтвамъ, споредъ изражението на бившия министъръ на вътрѣшнитѣ работи, да си приготвятъ царвудитѣ. Повтарямъ, не зная кога ще станатъ изборитѣ, защото имамъ намѣрение да искамъ отъ камарата да бжда оторизиранъ да произведа изборитѣ, когато намѣря за добръ. Г. г. народни прѣдставители! Защо?

Т. Теодоровъ: За това нѣма да Ви ржкоплѣскамъ. (Смѣхъ въ мнозинството)

Министъръ-прѣседателъ А. Малиновъ: Та не азъ ли ви казахъ прѣди нѣколко минути, че въ този случай нѣма да ми ржкоплѣскате? Впрочемъ, тоя въпросъ е въпросъ послѣдующъ. Ще видимъ още, всички надежди не сж изгубени за васъ... Мъртвецътъ, когото онихте, възкрѣсна прѣди да е билъ погребенъ, но възкрѣсналъ може пакъ да умрѣ, може да изгуби довѣрието на тѣзи, що го слушатъ, довѣрието на българския народъ, или това на държавния глава. Всичко това е въ реда на нѣщата. Недѣйствително се прочее отчайва, че наслѣдството не ще се отвори...

Свършвамъ съ този много шуменъ въпросъ за великото Народно събрание, въодушевявайки си на свой редъ отъ нашата надежда, че ние ще правимъ изборитѣ, че ние ще отворимъ великото Народно събрание. (Ржкоплѣскане отъ мнозинството)

Г. г. народни прѣдставители! Трѣбва да кажа нѣколко думи и по нещастната русенска случка, за която г. Теодоровъ каза: „г. Малиновъ плака въ Свищовъ, по всѣка вѣроятностъ ще плаче и прѣдъ васъ“. Не, г. г. народни прѣдставители, нѣма да плача — днесъ не е денъ за сълзи. Ще трѣбва да се разберемъ, ще трѣбва да видимъ, кой е нейниятъ виновникъ. Ще трѣбва да поразискваме тоя случай съ нужното спокойствие, съ безпристрастността на единъ съдия. Нещастieto е голѣмо, нещастieto е народно. Нека мълкнатъ партизанскитѣ страсти. Нека рѣшенieto, що ще вземемъ въ четвъртъкъ, слѣдъ разглеждане интерпелацията на г. Хаджиева, да е далечъ отъ всѣкакви партизански цѣли. Азъ искамъ да кажа, повтарямъ, нѣкои думи по ония въпроси, които сж свързани съ русенската катастрофа, които повдигнаха тукъ нашитѣ многоуважаеми противници, въ чувствата на които не се съмнявамъ, нито съмъ се съмнявалъ нѣкога. Трѣбва тукъ, прѣдъ Народното събрание, да изнесемъ само фактитѣ, въ достоверността на които сме убѣдени напълно, които отъ никого не сж заподозрѣни. Това е нужно за успокоението на нашата и обществената свѣсть. Не всичко се изнесе, не всичко правилно се освѣтило. Именно върху това ще говоря.

Г. г. народни прѣдставители! Тукъ се поддържаше, че въ Русчукъ било стрѣляно въ народа отъ войската, когато той, народътъ, е празнувалъ, когато той се е веселилъ. Г. г. народни прѣдставители! Само за минута по-спокойно, като съиди, спрете се на това твърдѣние, вижте, заслужа ли то довѣрие. Немъ въ тоя градъ венчки сж люди? Немъ е възможно българскиятъ офицеръ, българскиятъ войникъ да стрѣля върху една веселница се тѣлпа?... Не, очевидно има лѣзло, което се замълчава тукъ. Дайте да видимъ какво е, дайте грижливо да се ориентираме въ тази работа, за да можемъ спокойно, свѣстно да кажемъ своята авторитетна и права дума. Не, повтарямъ, не

е стрѣляно и не е могло да се стрѣля — това ни гарантира честта на българския войникъ, и на онзи народъ, изъ срѣдата на който е излѣзълъ той — въ единъ невинни веселящи се хора. Противъ такива хора, противъ тѣхъ никога българскиятъ войникъ и офицеръ не би вдигналъ оружие, и ако го е вдигналъ, то пѣщо го е накарало да стори това.

Г. г. народни прѣдставители! Установено е по дѣлото, че има ранени 20 души войници: 11 кавалеристи и 9 пѣхотинци; установено е по дѣлото, че на единъ отъ войниците задната му частъ е прострѣляна съ куршумъ. Установено е, прочее, по дѣлото, че отъ тѣлпата се е стрѣляло, установено е...

Но, г-да, чувствавамъ се уморенъ, моля за една почивка отъ нѣколко минути.

Прѣдседателъ: Вдигамъ засѣданието за 15 минути отиди.

(Слѣдъ отиди)

Прѣдседателъ: (Звъни) Засѣданието продължава.

Има думата г. министъръ-прѣдседателъ.

Министъръ-прѣдседателъ А. Малиновъ: Г. г. народни прѣдставители! Ще ви отнема още десетина минути, защото, признавамъ ви се, не мога да говоря — чувствавамъ се не дотамъ добръ. За да свърша съ въпроса, който съмъ зачекналъ, трѣбва да привлѣча вниманието на почитаемото народно прѣдставителство още върху нѣколко факти, които, споредъ моето разбиране, сж отъ голѣма, сжществена важностъ. Азъ казахъ вече, че не било стрѣляно въ една веселяща се тѣлпа, че едно подобно твърдѣние е абсурдно. Казахъ ви, ранени сж били 20 войници, отъ които единъ съ куршумъ. Можете ли да минете безъ внимание този фактъ? Нищо ли той не ви говори? Кога сж тѣ ранени? При каква обстановка? Има много версии. За мене е приемлива само тази, която азъ намирамъ въ слѣдственитѣ дѣла. Всички приказки и частни анкети, колкото инакъ и да сж умѣстни, тѣ не сж материяла, възъ основа на който можемъ намѣри истината.

Административната властъ е искала съдѣйствието на войската на два пѣти, сутринта и по-послѣ, сжщия денъ подиръ обѣдъ. За онзи моментъ, който прѣдшества катастрофата, за опази безобразна сцена, която се е разиграла прѣдъ полицейския участъкъ, не ще говоря; искамъ да съкратя своя говоръ по този въпросъ, макаръ да признавамъ, че тоя моментъ е единъ отъ важнитѣ, и ако бихъ го нарисувалъ прѣдъ васъ, сѣ съ нѣщо бихъ си помогналъ за заключението, къмъ което вървя. Подиръ обѣдъ, слѣдъ като вече е билъ разбитъ участъкътъ, слѣдъ като е била отвлѣчена Саафетъ, слѣдъ като една тѣлпа, начело на която е стоялъ — запомнете добръ — съдържателъ на публиченъ домъ, когато тази тѣлпа, казвамъ, е отвлѣкла вече Саафетъ, окръжниятъ управителъ поисква съдѣйствието на войската, на която се поставя за цѣль да разпрѣсне тѣлпата, да отнеме кадѣчето и да го върне на неговитѣ родители. Кждъ 2 и нѣщо часътъ трѣгва отъ казармитѣ единъ ескадронъ отъ 100 души и двѣ роти отъ по 25 реда; образува се нѣкъ отрядъ, начело на който застава подполковникъ Кацаровъ; пристига на мѣстото и започватъ да се низятъ едно слѣдъ друго недоразумѣния, които свършватъ съ катастрофа. Ескадронътъ намира прѣдъ себе си единъ многохиладенъ народъ, отъ който едни дошли на пазаръ да си купятъ нѣщо, други — да се повеселятъ, трети — просто да се разходятъ. Ескадронниятъ командиръ пита: коя е тѣлпата, която трѣбва да се разпрѣсне? „Тази е“, отговори прѣдставителътъ на административната

властъ, приставътъ. Да се разберемъ. Приставътъ е билъ донѣкъдъ въ правото си, споредъ моето разбиране, да каже това, що е казалъ. Когато ескадронътъ е билъ пристигналъ на мѣстото, тѣлпата, която бѣ отвлѣкла кадѣчето и която прѣди 1/2 часъ играеше хоро, на което бѣха и Саафетъ и нейниятъ любовникъ, бѣ вече развалила хорото си. Това хоро се състоеше само отъ смѣтътъ на града Русе, защото почитеното русенско гражданство не е способно да разбива участъци, да краде кадѣчето, за да услужи на единъ ловеласъ... Повтарямъ: прѣди още да дойде войската, хорото се разпрѣсва и участниците му се намръдватъ изъ този народъ, който безгрижно се е веселилъ тамъ, дѣто мнозина слѣдъ малко трѣбваше да влѣзатъ въ гробоветъ си. Тѣзи, що разбива участъка, що отвлѣкоха кадѣчето и играха хоро, не бѣха единици, а стотици, състоящи се повече отъ хора съ силни страсти, съ лоши инстинкти, но не съ разумъ, който би могълъ да имъ подскаже, че си играятъ съ огъня, че има законъ и властъ, които дължатъ да почитатъ. Тѣ, тѣзи хора не бѣха невинни, както ония изъ народа, що се веселѣше. Спира се, казвамъ, ескадронътъ, посочва му се цѣльта.

Ескадронътъ съ обнажени, съ извадени саби — това е фактъ — се врѣзва въ тѣлпата, но въ това врѣме, споредъ заключението на военния прокуроръ, го обсираватъ съ градъ отъ камѣни, чуватъ се вистрѣли. Въ резултатъ, нараняватъ се нѣколко войници, въ това число единъ съ револверъ; пада отъ коня си единъ унтеръ-офицеръ, тѣлпата се впуска върху него, скѣсва погонитѣ му и започва да го малтретира: снушатъ се други нѣколко войници и го спасяватъ. Правилната войнишка, на и обикновена човѣшка логика подсказва на войниците, че е лошло врѣме да се защищаватъ. Отъ три страни, се казва на едно мѣсто въ слѣдствието, се посипва градъ отъ камѣни върху ескадрона. Командирътъ му заповѣдва тогава да свирятъ сигнала „сборъ!“, защото забѣлѣзва, че ескадронътъ му се е разпилялъ въ народа, че въ срѣдата на този народъ има 200—300 души отъ оня човѣшки изметъ, който на всичко е способенъ. Да, но тая папачка е била прѣсната изъ хилядното множество почитени и невинни русенци. Тукъ е трагизмътъ, г. г. народни прѣдставители, тукъ е всичкото нещастие! Стрѣляха въ размирници, а убиха и невинни хора! Прѣдъ видъ сигнала „сборъ“ започва да се събира ескадронътъ, но по пѣтя обсираванъ отъ камѣни, срѣща барикади отъ бурета, отъ столове, отъ какво ли не щещъ. Така или инакъ, но подъ командата на командира си, ескадронътъ се оттегля окончателно и застава въ една уличка. Плана нѣмамъ прѣдъ себе си, за да ви покажа дѣ именно. Прѣдъ сжщата тѣлпа, която вървѣше слѣдъ ескадрона, се изпрѣчва ротата. Ескадронътъ се оттегля, ако така е умѣстно да се изрази, отъ полесраженнието съ 11 души ранени, отъ които единъ съ огнестрѣлно оружие; съ такова же е раненъ и единъ конъ. Още въ първия моментъ, когато ескадронътъ се врѣзва въ тѣлпата, стрѣлятъ на нѣколко пѣти върху него — това се вижда отъ слѣдствието; когато се връща, за втори пѣтъ пакъ стрѣлятъ. Ескадронниятъ командиръ трѣбваше да оттегли ескадрона си, защото нѣха да се съдѣратъ нови погони: — l'appetit vient en mangeant — защото, най-послѣ, отъ тѣлпата имаше вече наранени и убити, а това я направи още по-буйна и по-опасна. Азъ си спомнямъ митинга на 3 мартъ въ София. Азъ — респективниятъ министъръ на вътрѣшнитѣ работи лиисваше тогава — заедно съ всичкитѣ си колеги прѣдъ всичкото врѣме бѣхме въ Министерския съветъ. Слѣдъ 6 ч., когато народътъ изслуша рѣчитѣ на ораторитѣ, що говориха на митинга и се разотиде мирно, не гражданството, а други едни елементи, други едни хора, които не заслужаватъ нито моитѣ, нито вашитѣ симпатии, забуйствуваха изъ

софийските улици. От 6 до 11 ч. прѣзъ нощта азъ бѣхъ на телефона въ Министерския съвѣтъ, а генералътъ, военниятъ министъръ, бѣ съ войската, що стоеше срѣщу тѣпната, за да прѣдотврати една нова касапница. Характерна и некрасива картина! И това става въ столицата. Свърши се всичко благополучно. Тамъ, въ Русе, и тукъ, въ София, биха войници, имаше ранени помежду имъ. Въ Русе паднаха убити, тукъ — не; но можеше и тукъ да стане същото. Войникътъ дѣйствиува не само по заповѣдъ, по извѣстни правила и нареждания; нему не е забранено лично да се пази; и у него както въ всички чувството на самосъхранение е силно, и той има човѣшко достойнство, и нему е скъпъ животътъ. Всичко това не би трѣбвало да се забрави. Тукъ, въ София, войската само търпѣше. Търпѣнието ѝ бѣ безпрѣдѣлно, но двама души офицери казаха: „Това е нетърпимо“. Мене ме сѣдиха за силнитъ думи; не съмъ любител на тѣхъ; азъ говоря отдавна прѣдъ васъ, отъ години работа съ васъ — вие ме познавате — но не мога да намѣря нѣкон по-други, по-меки думи, за да изкажа, за да изразя своята мисль, че всѣки негодия, всѣки гаменъ у насъ като че ли си е извоювалъ правото да бие българския войникъ. Да, по това е „нетърпимо“ и затова опасно. Разбираме — казаха ми сѣшитъ офицери — че отъ народа сме изтѣзли, че нашата задача е да го пазимъ, не да го убиваме, но трѣбва ли да се убива авторитетътъ ни прѣдъ войника съ това, че не му позволяваме да се пази и брани противъ оскорбленията и побиитъ. . . И така е, защото мене да биятъ, членъ на кабинета, васъ, които го крѣпите, други които заслужаватъ да ги биятъ, това разбирамъ, но не войникътъ, послушното вѣрно и невинно оръдие въ рѣдътъ на своя началникъ, туренъ на разположението на свой редъ на правителството. Били сме дали заповѣдъ да се застрѣлятъ невинни русенци! За Бога, нѣма въ България идиотъ, който би далъ такава заповѣдъ. На площада въ Русе отиде войска, сир. единъ най-невинни хора, хора на дълга си, хора прѣдначалени да възстановятъ престожа на закона и на властѣта. Защо ги биха, маскариха, защо имъ викаха „долу“? Той, българскиятъ войникъ, защо да страда, за него тукъ не бива ли да помислимъ?

Но азъ се отвлѣкохъ. Простете. Бѣхъ казалъ, че ескадронътъ, по заповѣдъ на командира си, бѣ се оттеглилъ. Да, той се оттегли и остави на пѣхотата да разирѣне тѣпната. За жалостъ, поради нейното участие катастрофата стана още по-прозна. Тѣй като тѣпната, слѣдъ оттеглянето на кавалерията, стана още по-дрзка, взе да се доближава до пѣхотата, то се направи първото прѣдупрѣждение отъ командира Пошевъ съ вика „назадъ“, войниците подѣха вика на командира си: „назадъ“, но това не помогна. Камънитъ захвърча напово върху ротата. . . Слѣдствието е установило, че има деветъ души пѣхотинци, не кавалеристи — забѣлжете — кой повече, кой по-малко тежко ранени. Тогава се дава сигналъ. Какъвъ? Не ща да влизамъ въ подробности; тукъ не е въпросъ за насъ, които искаме да се ориентираме, да-ли е билъ даденъ съ трѣба или иначе. . . Имало е деветъ души ранени — това е фактъ — и той е сѣществениятъ. Дава се заповѣдъ „стрѣляй по три въ въздуха“. Три залпа се даватъ въ въздуха, и това е фактъ, установенъ отъ слѣдствието, и той е важниятъ. Отъ вистрѣлитъ били скѣсени телеграфнитъ и телефонни жици. Слѣдъ това, може би, азъ бихъ далъ друга заповѣдъ, другъ — друга; това, обаче, е единъ голѣмъ X. Фактъ е само, че командирътъ на ротата е заповѣдалъ „по два въ тѣпната“. . . И падатъ тогава толкова души убити и ранени, колкото вие ги знаете. Падатъ — и тукъ е трагизмътъ — падатъ хора невинни, хора, които сѣ отишли да се повеселятъ, хора, които сѣ станали заранѣта съ надежди. . . и далечъ сѣ били

отъ мисльта, че подиръ обѣдъ сѣция денъ ще свършатъ съ смъртъ. . .

Тукъ нѣкой отъ ораторитъ бѣше задавъ въпросъ: „Ами ако вие, този или онзи, бихте били въ тѣпната, пакъ ли щѣха да стрѣлятъ?“ „Нема мислите, че при положението, въ което се е намирала ротата, възможенъ е на тоя въпросъ отрицателенъ отговоръ?“

Още върху единъ фактъ искамъ да привлѣка вниманието ви, и съ него ще свърша; той е отъ чисто юридически характеръ. Сѣдебната властъ — военната и гражданската — казаха по дѣлото своята дума. Прѣди, обаче, да я кажатъ, прѣди тѣ да започнатъ слѣдствието, министърътъ на вътрѣшнитъ работи, г. Такевъ, който бѣше отишълъ въ Русе самъ да се освѣтли по случката, телефонира на мене лично отъ тамъ: „Г. Малиновъ, моля Ви се, въ тази работа трѣбва да се намѣри виновникътъ, или, ако го нѣма, трѣбва една силна и авторитетна властъ да каже това. Моето мнѣние е, Министерскиятъ съвѣтъ да нареди една специална комисиия, която да се заеме съ разслѣждането на случката“. Дълженъ съмъ да кажа това, защото г. Такева обвиниха, че не билъ назначилъ такава комисиия, когато мене би трѣбвало да обвиняватъ, защото азъ се противопоставихъ на такава и то по съображения — които сподѣли и прѣлѣзятъ Министерски съвѣтъ — че правото да се разслѣди случката не може да принадлежи ни на прѣдседателя или прокурора на Върховния касационенъ сѣдъ, ни на главния воененъ прокуроръ, както прѣдлагаше г. Такевъ, а само и само на компетентнитъ за подобни случаи сѣдебни органи. Още на момента казахъ по телефона г. Такеву: „Това що искашъ нѣма да бѣде; комисиия ад хос нѣма да се назначава“ — и добръ съмъ сторилъ, че не съмъ го послушалъ. Ако тази комисиия, назначена отъ насъ ад хос, въпрѣки законитъ на страната, би дошла до този резултатъ, до който дойдоха компетентнитъ сѣдебни органи, о-о-о, днесъ какъвъ вѣкъ бѣхте надали: „Вие и одбрахте сѣдитъ, вие прѣтупахте дѣлото“ — и не зная още какво. Има закони въ тази страна, тѣ сѣ и за голѣми и за малки случаи. Тѣ забраняватъ всѣкакъ ад хос комисиия. Не бихъ желалъ въ България да се създаватъ такива комисиия — имаме ги въ миналото, зная отъ опитъ послѣдствията имъ. Нѣма защо да ги създаваме въ настоящето, защото, може-би, за насъ да ги приготвятъ въ бъдѣще. Що сѣ дни сѣ сѣ напредъ. Направи се слѣдствието, двамата слѣдователи, гражданскиятъ и военниятъ, констатираха, че углавна отговорностъ нѣма за никого. За мене това бѣше ясно и безъ слѣдствие. Но съвсѣмъ да я нѣма, това е невъзможно. Тукъ му е мѣстото да опровергна твърдението, че гражданскиятъ сѣдебенъ слѣдователъ билъ казалъ, че военнитъ власти въ случаи били виновни. Това не е истина. Отъ дума на дума, отъ уста на уста върви измислицата и слага се убѣждението въ хората, че има углавна отговорни. Гражданскиятъ слѣдователъ е казалъ само, че не констатира углавна отговорностъ на гражданскитъ чиновници; колко до военнитъ той — и съвършено правилно е заявилъ, че това не е негова работа. Другиятъ слѣдователъ е военниятъ. Той е дошълъ до заключението пакъ, че углавна отговорностъ за военнитъ нѣма — и асѣ я нѣма, и не може да я има въ случая.

Добръ ли сѣ направили сѣдебнитъ власти, право ли сѣ изслѣдвали дѣлото или не — нито азъ, нито вие, нито никой въ тази страна е компетентенъ да сѣди. Това е право на сѣдебната властъ, и само нейно. И добръ е да помнимъ това. Това важи за законността въ тази страна. Дватама слѣдователи сѣ почтени и отъ никого незаподозрѣни хора.

Нѣма углавна отговорностъ, казаха сѣдебнитъ органи, и ние трѣбваше да се съгласимъ съ тѣхъ, и се съгласихме.

Свърши се, казвамъ, слѣдствието, каза си то своята безапелационна дума. Ако е въпросъ въ такъвъ единъ моментъ да дразня, да кажа, че въ това дѣло сме били по-коректни, отколкото тия, които жестоко ни критикуватъ днесъ, азъ бихъ могълъ да цитирамъ единъ-два случая много характерни, случаи, когато сѣдебната властъ е констатирвала, че извѣстни органи на властѣта сѣ криви, и когато правителството е отказало да ги даде подъ сѣдъ. Г. Теодоровъ ще си спомни единъ отъ тѣзи случаи — той бѣ тогава министъръ на правосѣдието, а министъръ на вътрѣшнитѣ работи бѣше покойниятъ Беневъ. Думата ми е за случая въ с. Калкасъ, Софийска околия. Тогава, само защото селянитѣ бѣха хванали юздата на коня на единъ полицейски приставъ, последниятъ извади револвера и нарани сума свѣтъ. Тогава сѣдебнитѣ власти поискаха даването подъ сѣдъ на пристава, но правителството отказа да даде съгласието си за това и въпросътъ отиде чакъ до Върховния касационенъ сѣдъ.

Т. Теодоровъ: Вие бѣхте на мнѣние, че чиновникътъ трѣбва да се накаже — ако паметѣта ме не лъже.

Министъръ-прѣдседателъ А. Малиновъ: Да, азъ бѣхъ на това мнѣние, а вие бѣхте на друго: че не трѣбва. Днесъ ролята сѣ размѣнени. Но азъ бѣхъ правъ тогава, както съмъ и днесъ. Сѣщото не мога каза за васъ: грѣшихте тогава, както грѣшите и сега.

Министъръ Н. Мушановъ: (Къмъ г. Теодорова) Защото бѣше добръ прокуроръ, а вие бѣхте лошъ министъръ на правосѣдието.

Т. Теодоровъ: (Къмъ г. министъръ-прѣдседателя) Добръ направихте, че ми спомнихте.

Министъръ Н. Мушановъ: Азъ ще Ви спомня и друго . . .

Министъръ-прѣдседателъ А. Малиновъ: Но азъ не желая да навлизамъ въ грѣшките на другитѣ. Човѣкъ да се оправдава съ чужди грѣшки, това е диво.

Т. Теодоровъ: И тогава грѣшихте, като искахте осѣждането на началника, и сега грѣшите, като искате оневинението му.

Министъръ-прѣдседателъ А. Малиновъ: Не е еднакъвъ случаятъ.

Т. Теодоровъ: Еднакъвъ е.

Министъръ-прѣдседателъ А. Малиновъ: Може би, г. Теодоровъ . . .

Т. Теодоровъ: Тогава Върховниятъ касационенъ сѣдъ каза, че грѣшите, а сега казва цѣлото общество.

Министъръ-прѣдседателъ А. Малиновъ: Не, Върховниятъ касационенъ сѣдъ това не е казалъ; той усвои само Вашето мнѣние.

Но нема никой не е отговоренъ за русенската катастрофа? Дѣ трѣбва да се търси тогава тази отговорностъ? По въпроса за отговорността на кабинета, на министра на вътрѣшнитѣ работи, азъ усвоявамъ гледището на г. Данева и г. Теодора Теодоровъ, особено на последния. Той ни каза: не е важна заповѣдта на министра à tout prix да се вземе кадъничето, защото — не зная дали бѣха тъкмо тия неговитѣ съображения или други — министърътъ я даваше на едно разстояние отъ 400 км. Нему бѣ донесено, че участъкътъ се разбивалъ, че тълпата атакувала полицията, че отказвала

да изпълни сѣдебнитѣ рѣшения. Шомъ е така, казва министърътъ: „възстановете реда“ на всѣка цѣна. За тая заповѣдъ той не може да отговаря, а трѣбва да отговаря трѣзи, който, като я получи, нѣмалъ е основание да я приложи. Нема ако заповѣдта бѣ дошла тогава, когато никаква тълпа е нѣмало вече, когато всичко е било въ редъ, тя пакъ трѣбваше да се изпълни? Не. Но при обстановката, за която е било доложено на министра, всѣки на негово мѣсто, и г. Даневъ, и г. Пешевъ, и всѣки другъ отъ васъ, г. г. народни прѣдставители, би далъ сѣщата заповѣдъ.

Т. Теодоровъ. Видѣ ли въ тълпата Саафетъ?

Министъръ-прѣдседателъ А. Малиновъ: Тукъ не е сѣдебна трибуна, г. Теодоровъ. Ако е въпросъ да педирамъ адвокатски, ще Ви кажа, че и въ тоя случай нѣмате право, че не е толкова важно, дали е била или не Саафетъ въ тълпата. Въ случая, споредъ мене, сѣ има отговорностъ, защото се констатира една служебна немарливостъ ли, нетактичностъ ли, безгрижностъ ли на мѣстнитѣ органи на властѣта, които трѣбваше да напрегнатъ всѣки усилия, за да се избѣгне това нещастие. Ще трѣбва тѣзи органи да се наказватъ дисциплинарно, служебно, не углавно. Нѣщо се направи. Защо не го направихме по-рано? — ето въпросътъ и свършвамъ. Лесно се критикува, а мъчно се управлява — стара истина. Започна се слѣдствие. Казахме си: ще оставимъ сѣдѣтъ да си каже думата и тогазъ ще видимъ. И ние не сгрѣшихме. Свърши се слѣдствието прѣзъ мѣсець май или юний — не помня добръ. Оттогава прѣлистваме вече нѣколко пѣти въ Министерския съвѣтъ дѣлата; искахме въ тази материя азъ, почитенитѣ г. г. Мушановъ, Молловъ, Славейковъ и т. н. — нали сме ужъ и ние служители на Темида; сѣ нѣщо разбираме отъ материята, въ която се обявява за непогрѣшимъ уважаемиятъ г. Теодоровъ — да намѣримъ всѣки истински виновници. Споредъ както ги намираме, малко-помалко ги чистимъ. Мисля, че г. Мушановъ ще ви даде и той обяснение по това.

Свършихъ съ този въпросъ.

Г. г. народни прѣдставители! Г. Гешовъ бѣ човѣкътъ тукъ, който казваше: дайте ни освѣтление, дайте ни успокоение, кажете, докажете, че работитѣ въ България не вървятъ тъй лошо, както ги рисуватъ навънъ, и ние ще бѣдемъ първи, които ще се порадваме на това. Азъ дадохъ своитѣ обяснения, които можахъ, които ми бѣ позволено да дамъ. Азъ виждамъ, тѣ не внесоха успокоение въ редоветъ на моитѣ противници, азъ не можехъ и никога не ще мога да разубѣдя прѣдубѣденитѣ. Но азъ твърдя, че перспективитѣ, които вие ни рисувате, не сѣ тъй лоши, че и настоящето и бѣдѣщето на България не сѣ застрашени. Не е всичко тъй, както би трѣбвало да бѣде, но казахъ и повтарямъ — не можемъ и не трѣбва да обобщаваме отдѣлнитѣ грѣшки или отдѣлнитѣ прѣстѣпления и злодѣяния, не трѣбва възъ основа на тѣзи обобщения да изнасяме такава жестока, безмилостна присѣда, каквато изнасяте намъ. Въ тая присѣда има едно недоразумѣние. Ние дадохме на народа си една широка свобода на словото, на събранията; ние създадохме условия, въ които е възможна и критиката и самокритиката. Това е единъ похватъ, похватъ на демократическо управление. Той е наша заслуга. И тази критика надникна въ всѣки отрасли на държавното управление, надникна въ всѣка колиба, навлѣзе дори и въ частния животъ на общественитѣ дѣйци и изнесе прѣдъ общественя сѣдъ всичко що бѣ кално и прѣстѣпно. Този сѣдъ днеска при насъ разслѣдва, критикува, клейми, осѣжда, приковава къмъ позорния стълбъ. Оттукъ, обаче, не слѣдва, че при насъ корупцията е по-голяма. Не; слѣдва другото,

което съмъ поддържалъ и въ Свищовъ — че при насъ тя е по-малка, че при насъ се правятъ опити тя да се изкорени. Никога, обаче, кабинетътъ не си е поставялъ невъзможната задача да я изкорени издъно — това не е по нашитъ сили, не е и по вашитъ, по-отдълно и съвмѣстно взети, политически противници. Но има нѣщо ново въ нашето управление, което характеризира вжтрѣшната политика на кабинета. Това ново дава право на извѣстни честни, порядъчни и напредничащи елементи въ тая страна да ни поддържатъ, да ни поддържатъ въ името на свободата на словото, на събранията, на критиката и самокритиката, на които ние сме убѣденитъ партизани. Това е една политика, това е едно разбиране на управление, противоположното нему е „шито покритото“.

Г. г. народни прѣдставители! Не ще го откажете, че въ даденото отъ насъ има нѣщо много цѣнно. Азъ много държа на него, макаръ често пѣти да изпитвамъ ударитъ на дадената свобода и критика. Дори тукъ, въ оградата на това Народно събрание, се чувствува, че въ нашето управление има нѣщо ново, на което трѣбва да се радва българскиятъ народъ и свѣтната негова интелигенция. Тукъ, въ Събраниято, сега говорятъ, слушатъ, критикуватъ, разсѣждаватъ. А нѣкога и тукъ, въ сѣщия парламентъ, сж смѣквани оратори отъ трибуната, и то тия отъ тѣхъ, които сж искали да кажатъ истината, да напомнимъ за сжществуването на правдата и закона. И тѣмъ не само не се е давало право да критикуватъ, но да посочатъ, че има прапичка на главата, било на министъръ, било на правителственъ депутатъ. Кой ще откаже, че е имало случаи, когато тукъ не само сж смѣквани отъ трибуната народни прѣдставители, а сж ги касирали съ десетки, само защото тѣхното слово би могло да бѣде горчиво за управниците? Кой ще откаже още по-характерния фактъ, който е ималъ мѣстото си въ врѣмната на нѣкои отъ сегашнитъ наши политически противници, тѣй жестоки и немилостиви сега, че некасирани депутати сж напушали, сж бѣгали отъ тази ограда, защото не сж желали да бждатъ свидѣтели на беззаконията, които е вършило законодателното тѣло! (Бурни ржкоплѣскания отъ мнозинството)

Х. Нонкилевъ: Вѣрно!

Министъръ-прѣдседателъ А. Малиновъ: Г. г. народни прѣдставители! Да, може би вие искате да се върнемъ къмъ старото, когато критиката е била невъзможна, когато въ името на нѣкаква партийна криворазбраца дисциплина самокритиката се е считала за зло, за прѣстѣпление. Не, върнете се вие, ние ще вървимъ напредъ. Ние култивираме, колкото можемъ, колкото срѣдата, въ която живѣемъ, ни позволява, не корупцията, а условията, въ които всѣки единъ мошеникъ, който се намира не само въ нашитъ редове, но и въ вашитъ, да може да бѣде заклейменъ и наказанъ. А съгласете се, мои уважаеми противници, че тия мошеници не сж само въ нашата, тѣ сж и въ вашата срѣда. О, колко хора има въ вашитъ редове, които сж търгували съ княжеска милость изъ затворитъ, които сж крали, грабили и безцеремонно бъркали въ държавния ковчегъ! Нема отъ туй можемъ да теглимъ заключение, че вашитъ партии сж на разлагане, че цѣла България върви по оизи пѣть, който ѝ готви сждбата на Корея или Трансвааль? Защо е този песимизъмъ? Повече спокойствие, повече обективност г-да! Имало е и по-рано, има и при насъ корупция, но корумпирани сж отдѣлни лица, не партията, не управлението. Послѣдвайте съвѣта на г. Данаилова, оставете отдѣлнитъ случаи, навлѣзте въ управлението, него подложете на критика, и вие ще се убѣдите въ правотата на мойто твърдение. Ако е въпросъ да

цитирамъ случаи на корупция, то въ вашитъ редове ще наброя двойно и тройно такива. Но азъ не ще направя това, защото не съмъ партизанинъ на дрсбавата партизанска критика на г. Теодора Теодоровъ. Той може да стои на трибуната съ часове и всичкото врѣме да ни разправя за грѣшкитъ на нѣкой стражаръ, безъ за минута да се спре изобщо върху управлението, да го подложи издъно на критика, безъ да покаже въ що принципиално то куца. Г. г. народни прѣдставители! Г. Даневъ, който добръ разбира моята мисль, бѣ казалъ въ рѣчта, що произнесе прѣдъ своитъ политически приятели неотдавна: „Азъ ви заявявамъ, че първиятъ отъ васъ, ако ще да бѣде най-близкиятъ ми политически приятель, ако се провини прѣдъ морала и закона, ще го хвана и немилостиво ще го прикова къмъ позорния стълбъ“. Вѣрвамъ на г. Данева, но това е въпросъ на бждѣето. Ще видимъ. Но, г. Даневъ, сторили ли сте въ миналото това? Г. г. народни прѣдставители и вие многоуважаеми политически противници! Дайте всички да си подадемъ ржка, дайте смѣло да коренимъ корупцията. Но дайте да се издигнемъ дотамъ, щото да не искаме наказанието на прѣстѣпника, който не е въ нашитъ редове и да закрияме своя; нека се издигнемъ дотамъ, щото да можемъ, прѣди всичко, да накажемъ своя, прѣди да искаме наказанието на чуждия. Нека не позволяваме на тѣзи що бѣгатъ отъ нашитъ редове, да се криятъ въ вашитъ, що излизатъ отъ вашитъ да намѣрятъ гостоприемство въ нашитъ. Нека на тѣзи, които вие, не азъ, наричате прѣстѣпници, злодѣйци като Герча Бъчваровъ, не даваме мѣсто въ колонитъ на вѣстниците си и съ това да не ставаме съучастници на пантажа имъ. (Ржкоплѣскане отъ мнозинството)

Г. г. народни прѣдставители! Въ дълбочината на душата си азъ чувствавамъ, че както моето, еднакво тупятъ сърцата на г. Гешова, г. Данева, г. Теодорова, на всички васъ отъ горестъ, че не всичко върви както трѣбва, че е нужно да поправимъ нравитъ си, да възпитаемъ народа си, насъ си, прѣди всичко. Е добръ, дайте тогава да си подадемъ ржка, да прѣстанемъ да плюемъ върху всичко, единъ върху другъ. Г-да! Кой не е оплютъ, кой не е окалятъ у насъ? Нека стане — азъ не мога, азъ съмъ въ тѣхното число. Станете вие, г. Даневъ, но не васъ ли кръстиха разбойникъ? Г. Гешовъ! Не васъ ли обвиниха въ фалшификация? Г. Теодоровъ! Не за Васъ ли казаха, че сте взели комисиона отъ заема, що сключихте? Г. Драгиевъ! Не васъ ли направиха крадецъ? Кого оставиха?

Г. Теодоровъ: Доказателствата сж различни. Клеветата не е още доказателство.

Министъръ-прѣдседателъ А. Малиновъ: Не е тѣй, г. Теодоровъ. Вникнете по-дълбоко въ това, що казахъ. Спомнете си за тѣзи, които четатъ вашитъ вѣстници, погледнете на тѣзи, които ни слушатъ отъ ложитъ и галеритъ. Тѣ ни гледатъ и се питатъ: „Та това народни прѣдставители ли сж?“ — „Не.“ — „Та това водители на партии ли сж?“ — „Не.“ — „Това Народно събрание ли е?“ — „Не.“ — „Това е сграда, въ която се е събрала глутница вълци“. Кой създава тази атмосфера, въ която се задущаваме всички? Създадохме я ние. Корупция! Та тя нито започва, нито свършва съ Герча Бъчваровъ, тя е въ политическитъ ни нрави. Дайте тамъ да внесемъ подобрение . . .

Г. Теодоровъ: Защо не назначихте въ първата сесия анкетна комисиия?

Министъръ-прѣдседателъ А. Малиновъ: Моля Ви се, г. Теодоровъ, оставете ме; както азъ Ви слушахъ тукъ, слушайте и вие.

Т. Теодоровъ: Много закъснихте съ даването подъ съдъ на прѣстѣпниците!

Отъ мнозинството: Хей!

Прѣдседателъ: Моля, г. Теодоровъ, не прѣкъсвайте!

Министъръ-прѣдседателъ А. Малиновъ: Та, казвамъ, дайте тази корупция да коренимъ, защото, иначе, азъ, всѣки, Вие, г. Т. Теодоровъ, рискувате единъ день като срѣщните, да кажемъ г. Герча Бѣчваровъ, да Ви каже, че сте по-лошъ отъ него, защото за Васъ говорятъ и пишатъ не по-малко, отколкото за него. Всичко се е смѣсило: честно и безчестно, и може би днесъ дори да звънти по-силно думата на безчестника, отколкото на честния човѣкъ. (Ржкоплѣскане отъ мнозинството)

Обаждатъ се отъ мнозинството: Вѣрно!

Министъръ-прѣдседателъ А. Малиновъ: Г. г. народни прѣдставители! Дайте, азъ ви протегамъ моята ръка; елате да работимъ въ посоченото отъ менъ направление. Дайте, най-послѣ, да прѣстанемъ да се наричаме прѣдатели; дайте да повѣрваме единъ на другъ, че всички еднакво милѣемъ за България; че сме готови еднакво всички тукъ, безъ разлика на партия, да дадемъ всичко за нея и само за нея. Дайте — и привличамъ особено вниманието ви върху това — да прѣстанемъ нея да обвиняваме и само нея въ това, що става по свѣта. Да си подадемъ ръка! Но какъвъ съмъ мечтателъ, ще кажете вие! Да, може би да е така. Нека бжде тѣй. Вървете тогава вие изъ вашия пътъ, азъ ще вървя изъ моя. Азъ вървамъ въ България, и ако не можемъ направя друго сега, то поне нека прѣстанемъ да конспунствуваме съ нейното име. (Бурни ржкоплѣскания отъ мнозинството)

Прѣдседателъ: Часътъ е 7. Моля, Събранието да се произнесе, да-ли да се продължи засѣданието или да се закрие.

Прѣдседателъ: Д-ръ П. Ораховацъ.

Нѣкои отъ прѣдставителитъ: Да се прѣкрати.

Прѣдседателъ: Споредъ правилника, засѣданието трѣбва да се закрие.

Министъръ-прѣдседателъ А. Малиновъ: Нищо нѣмамъ противъ това да се отложи засѣданието за срѣда. Лично, азъ за себе си, съмъ уморенъ.

Обаждатъ се: Въ срѣда.

Прѣдседателъ: Има думата г. Димитъръ Мишевъ.

Д. Мишевъ: Г. г. народни прѣдставители! Честити бѣхме да чуемъ бѣлѣжитата рѣчь на г. министъръ-прѣдседателя. Въ тази рѣчь се направиха важни декларации, казаха се истини. Ние ржкоплѣскахме отъ тукъ, ржкоплѣска се и отъ тамъ — отъ лѣвицата. Прѣдлагамъ да рѣшимъ, да се напечата тази рѣчь — нека тѣзи декларации, тѣзи истини ги прочете и българскиятъ народъ. Той стои надъ насъ — нека и той бжде съдия, нека и той види и опѣни всичко туй, което е казано.

Отъ мнозинството: Прието. (Ржкоплѣскане)

Прѣдседателъ: Събранието приема.

Министъръ-прѣдседателъ А. Малиновъ: Азъ моля г. г. народнитъ прѣдставители да се съгласятъ въ срѣда да продължимъ същия дневенъ редъ.

Прѣдседателъ: Моля г. г. народнитъ прѣдставители, които приематъ прѣдложения дневенъ редъ отъ г. министъръ-прѣдседателя, да си вдигнатъ ръката. (Мнозинство) Събранието приема.

Вдигамъ засѣданието.

(Вдигнато въ 6 ч. 45 м. вечерята)

Секретаръ: Д-ръ И. Дрѣнковъ.

Началникъ на Стенографското бюро: Т. Гълъбовъ.